

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Literární a žurnalistické působení arciděkana
Antonína Havelky ve 20. a 30. letech 20. století**

Hana Peštová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Literární a žurnalistické působení arciděkana
Antonína Havelky ve 20. a 30. letech 20. století**

Hana Peštová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Suk

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, duben 2013

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce, PhDr. Pavlu Sukovi za pomoc a cenné rady, které mi umožnily tuto práci vytvořit. Velké díky taktéž patří pracovníkům Studijní vědecké knihovny v Plzni a Archivu města Plzně za jejich ochotu při zpřístupňování archivních fondů.

1	ÚVOD	1
2	PLZEŇSKÝ REGION VE 20. A 30. LETECH 20. STOLETÍ....	6
3	ANTONÍN HAVELKA.....	12
	3.1 Studium.....	12
	3.2 První kněžské působení a příchod do Plzně	13
	3.3 Osobní rozvoj, zakládání organizací a spolků.....	14
	3.4 Politické ambice a ustanovení arciděkanem plzeňským.....	15
4	KATOLICKÝ TISK.....	18
	4.1 Katolický tisk na Plzeňsku - vývoj.....	18
	4.1.1 Přehled církevního tisku v plzeňském regionu	19
	4.2 Témata katolické literatury a tisku	21
5	HAVELKOVA LITERÁRNÍ A ŽURNALISTICKÁ ČINNOST.....	26
	5.1 Literární počátky	26
	5.2 František Vačalka a literární tvorba.....	28
	5.3 Práce zabývající se historickými jubilei a architektonickými památkami.....	37
	5.4 Havelka žurnalista a novinář.....	41
	5.4.1 Politické články, úvahy a provolání.....	43
	5.4.2 Boje o záchranu katolické víry	45
	5.5 Vždy věrná Plzeň a antisemitské myšlenky.....	50
6	ORGANIZACE VLAJKA.....	54

6.1 Havelkův vstup do Vajky	56
6.1.1 Plzeňská pobočka Vlajky mezi lety 1935 až 1938	56
6.2 Havelkovy žurnalistické aktivity při hnutí Vlajka.....	60
6.2.1 Zrekvírované zvony – Havelkův faktický konec v arciděkanském úřadě	64
7 ZÁVĚR	66
8 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	71
9 SEZNAM LITERATURY	72
10 RESUMÉ	76
11 SEZNAM POUŽITÝCH PŘÍLOH.....	77

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl postihnout a analyzovat literární a žurnalistickou činnost předního církevního představitele v plzeňském regionu, arciděkana Antonína Havelky. Tato regionální osobnost velmi výrazně zasáhla do událostí spojených s regionálním vývojem ve dvacátých a třicátých letech, ať už se jednalo o společenský, politický nebo hospodářský rozmach a úpadek. Důležité postavení římskokatolického kněze a posléze arciděkana v této oblasti udávalo často tempo nejrůznějším společenským skupinám a zároveň ovlivňovalo jedince žijící v tomto meziválečném období, které bylo v mnoha ohledech zvrátové a ve svém závěru i kritické pro konkrétní skupiny obyvatel, například pro židovskou menšinu. Pro objasnění některých kroků církevních hodnostářů v plzeňském regionu bude v této práci nastíněna i církevní politika v časovém období, jež je vytyčeno v samotném názvu práce. Přiblížení vývoje a existence západočeského regionu je nedílnou součástí této absolventské práce, především z důvodu logické návaznosti na primární analýzu literárního a žurnalistického života Antonína Havelky, ale také z důvodu nastínění dobových kontextů, které provází celou Havelkovu činnost v tomto regionu.

Základním východiskem při zpracování diplomové práce bude analýza archivních materiálů, především dobového tisku a archiválií, které jsou uloženy v Archivu města Plzně, Státním oblastním archivu v Plzni a dále pak materiálů uložených v depozitáři Studijní vědecké knihovny města Plzně a dobového tisku uloženého v Národní knihovně v Praze.

Předkládaná absolventská práce je rozčleněna do pěti kapitol, které jsou vzájemně provázány tak, aby byla zachována struktura práce. Samotné kapitoly budou dále doplněny podkapitolami, které mají za úkol v hlubších souvislostech specifikovat danou problematiku. První kapitola nazvaná *Plzeňský region ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století* si klade za cíl především nastínit vývoj této oblasti, neboť ukončení válečného konfliktu v roce 1918 a následný běh událostí znamenal pro mnohé obyvatele tohoto území převratné změny, konsolidaci politických skupin a stran, postupné začleňování minorit do

společnosti a mnohá další úskalí spojená s meziválečným obdobím v Československé republice obecně. K vypracování této části, bude využito především odborných studií a příspěvků autorů, kteří se primárně věnují regionálnímu vývoji v tomto období. Významným historikem, jenž se dlouhodobě zabývá regionálním vývojem v poválečné éře, je dozajista PhDr. Karel Řeháček. Jeho odborné studie mapující dějiny české menšiny v národnostně smíšených oblastech českého západu nebo dějiny města Plzně v letech 1914 až 1918 budou do velké míry přínosem pro tuto práci.¹ PhDr. Karel Řeháček se taktéž autorsky podílel na tvorbě obsáhlé monografie *Dějiny Plzně v datech*.² Tato kniha spíše faktografického rázu, doplněná o statě představující jednotlivá období, bude v této absolventské práci využita stejným dílem jako odborné publikace či studie.

Pro zpracování druhé kapitoly, přibližující život Antonína Havelky, jeho dětství, studia v pražském semináři a první kněžská působení v oblasti západních Čech bude využito archivních materiálů z Archivu města Plzně, především samostatného fondu Plzeňského Arciděkanství nazvaného *Antonín Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945*.³ Materiály zde obsažené, jsou většinou ručně zaznamenané memoárové materiály Antonína Havelky, doplněné o soukromou korespondenci. Důležitou částí jsou však dopisy zaslané Havelkou na adresu Svazu osvobozených politických vězňů, ve kterých se Havelka po roce 1945 snažil domáhat obhajoby svých činů. Ručně psané vzpomínky uvedené výše však mají v rámci heuristického bádání často vysokou míru nerelevantnosti. Jsou psány v době, jež jim byla poplatná, autor často zastával pouze jednostranný a zaujatý postoj k uváděným informacím a popisovaným událostem. Stejná schopnost projevit objektivní hodnocení bude v případě použití Havelkových

¹ ŘEHÁČEK, Karel. *Obecní volby v roce 1919 v Plzni*. In: *Minulostí západočeského kraje XLV*. Plzeň: Albis internacional, 2010, s. 56-111. ISBN 978-86971-05-6; ŘEHÁČEK, Karel. *Pět zapomenutých: osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století*. Plzeň, 2009. 115 s. ISBN 987-80-254-5300-1;

² MARTINOVSKÝ, Ivan a kolektiv autorů. *Dějiny Plzně v datech*. Plzeň: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 787 s. ISBN 80-7106-723-7.

³ Archiv města Plzně, Arciděkanství úřad Plzeň, inv. č. 32309, sign 33a2, A. Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945

publikací,⁴ v jejichž částech se zmiňuje o svém životě. Vzhledem k faktu, že tyto knihy vyšly v roce 1939, v době kdy Havelka aktivně spolupracoval s organizací Vlajka, která v tomto období prošla složitou ideologickou proměnou a své uplatnění spatřovala ve fašizujících a nacistických myšlenkách, jsou i zde uvedené příspěvky velmi neobjektivní. Bezpochyby důležitým pramenem při zpracování a vzájemného provazování následujících kapitol bude odborná studie PhDr. Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Tento do detailu zpracovaný příspěvek, mající tendenci přiblížit kontroverzní regionální osobnost bude v diplomové práci používán s výslovným souhlasem autora. V době zpracovávání tohoto tématu ještě nebyl vydán regionální sborník *Minulostí západočeského kraje*, ve kterém bude zmiňovaná studie zveřejněna. Vzhledem k tomuto faktu je zde v citacích uvedeno odlišné číslování. Následující čtvrtá kapitola bude přibližovat témata katolicky orientované literatury a tisku v meziválečném období v celostátním ale i regionálním kontextu. Zásadní inspirací při tvorbě budou do jisté míry publikace napsané předním českým autorem Martinem C. Putnou,⁵ zabývající se katolickou literaturou v průběhu let 1918 až 1945. Jeho souhrnně a obsáhle zpracované publikace jsou jedním ze základů této práce a proto budou využívány i v následujících kapitolách, které se týkají samotné analýzy primárních pramenů, především dobového tisku ve kterém Antonín Havelka působil jako redaktor nebo jako přispěvatel.

Hlavní a stěžejní pátá kapitola této závěrečné absolventské práce se však týká Havelkovy literární a žurnalistické činnosti, která se v průběhu dvacátých a třicátých let proměňovala v závislosti k tomu, jak se měnila společenská a politická situace. Kapitola je rozdělena do dvou celků. V první řadě se jedná o literární činnost. Hlavním cílem této části bude tendence postihnout literární díla, která byla publikována v periodickém tisku, ale taktéž samostatně vydané publikace. Současně budou do této části zařazena díla o architektuře a výbavě

⁴ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky*. Plzeň, 1938. 173 s.; HAVELKA, Antonín. *Trní a roští*. Plzeň: B. Widimský, 1938. 122 s.; HAVELKA, Antonín. *Trní a roští 2: Sebrané spisy*. Plzeň, 1939. 122 s.

interiérů plzeňských kostelů, kterými se Antonín Havelka zabýval velmi intenzivně. Podrobná analýza Havelkova beletristického díla by měla přinést ucelenější pohled na jeho činnost a pohnutky, které jej vedly ke krokům, jež učinil ve druhé polovině třicátých let. Do druhé části této kapitoly je zahrnuta žurnalistická činnost. Antonín Havelka se od roku 1904 podílel na vydávání katolického týdeníku *Český západ*, který později vedl jako hlavní redaktor. Ovšem s postupným odklonem od Československé strany lidové docházelo i k opuštění tohoto periodika. Jako přední katolický žurnalista západočeského regionu však plynně navázal na tuto činnost v podobě vydávání vlastního „pravicověji“ orientovaného periodika *Vždy věrná Plzeň pod ochranou plzeňské Matky Boží*. Výzkum a následná analýza této činnosti bude probíhat zejména na základě studia dobového tisku uloženého v Národní knihovně, Archivu města Plzně a Studijní vědecké knihovně. Studijní knihovna města Plzně obsahuje kompletní ročníky týdeníku *Český západ* a část ročníků tiskoviny *Vždy věrná Plzeň pod ochranou Matky Boží*. Další část tohoto měsíčníku je uložena ve fondech Archivu města Plzně. S narůstajícími pravicovými tendencemi vstoupil Havelka v roce 1935 do funkce vedoucího plzeňské pobočky organizace Vlajka, kde setrval až do nuceného odchodu nejen z tohoto, ale také arciděkanského úřadu. Studium vlajkařského tisku byl umožněn díky mikrofilmové podobě tohoto periodika, uloženého v Národní knihovně. Vlajkařská „epizoda“ v Havelkově životě je mnohými historiky zabývajícími se hodnocením katolické církve v součinnosti s fašismem a nacismem hodnocena velice negativně. Jedná se například o již zmíněné práce Martina C. Putny. Obsáhlou publikaci, představující organizaci Vlajka a její představitele vydal v roce 2001 Milan Nakonečný. Tato práce však obsahuje množství faktografických chyb a z části neuvádí rozdíly mezi prvorepublikovou a druhorepublikovou organizací Vlajka, které se od sebe zásadně lišily. I přes tyto nedostatky se jedná o jednu z mála publikací, které se tímto tématem zabývají a v práci bude taktéž uvedena jako relevantní zdroj. Výzkum a analýza dobového tisku má přinést odpovědi na

⁵ PUTNA, Martin C. Česká katolická literatura v evropském kontext 1848-1918. Praha: Torst, 1998. 801 s. ISBN 80-7215-051-6; PUTNA, Martin C. Česká katolická literatura v kontextech 1918-1945. Praha: Torst, 2010. 1390 s. ISBN 987- 80-7215-391-6.

otázky jakými tématy se Havelka zabýval v rámci své literární a žurnalistické činnosti, do jaké míry byl ovlivňován svým arciděkanským úřadem, a jaký vliv měla politická scéna na proměny jeho především žurnalistické činnosti. Využití primárních pramenů z archivních fondů a jejich přímá citace tak budou jedním z převažujících postupů předkládané diplomové práce. Popis a analýza historických událostí a skutečností není v této práci primárním cílem, avšak pro pochopení a vysvětlení některých událostí bude použito odborných publikací od předních českých autorů, zabývajících se tímto meziválečným obdobím.⁶

⁶ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. 315 s. ISBN 80-7185-626-6.

2 PLZEŇSKÝ REGION VE 20. A 30. LETECH 20. STOLETÍ

Dříve než bude v této absolventské práci nastíněn literární a žurnalistický život samotného plzeňského arciděkana Antonína Havelky, je nutné přiblížit dobové reálie v plzeňském regionu právě v období dvacátých a třicátých let dvacátého století. Převratné změny, které ukončily „dlouhé devatenácté století“ znamenaly i změny ve společnosti, ve které se následně odrážely jednotlivé převratné události. Toto meziválečné a určitě bouřlivé období formovalo následující roky v celé Evropě a světě obecně. Vznik Československé republiky v roce 1918 doprovázely nejen politické, ideové, národnostní ale také náboženské třenice, které postupem času gradovaly v obecný vývoj let meziválečných. Zejména v pohraničních oblastech byla patrná národnostní problematika, která zasahovala do následného vývoje politického a nacionálního smýšlení a také hospodářského rozvoje těchto částí nově vzniklé Československé republiky. Nejinak tomu bylo i v případě plzeňského regionu.

Město Plzeň dozajista těžilo ze své výhodné geografické polohy (soutok čtyř řek, centrální usazení v západočeském regionu a tranzitní oblast do západní Evropy a na východ do Prahy). V období dvacátých a třicátých let 20. století se taktéž Plzeň pozvedla v oblasti kulturní a společenské na přední místa v pomyslném celostátním žebříčku. Kupodivu této skutečnosti nahrával také fakt, že zde žijící národnostní menšiny spolu navzájem kooperovaly a vycházely si do určitých mezí vstříc. Neprobíhaly zde teritoriální nebo jazykové spory mezi menšinami nebo jednotlivými spolky.⁷ Tímto de facto podporovaly stabilní růst nejen hospodářství, ale také umožňovaly jednotné vedení regionální politiky. Národnostně zde dominovala česká majorita, kterou doplňovala na počátku dvacátých let výraznými počty menšina německá (cca 7000 osob) a menšina židovská (cca 3000 osob).⁸ V průběhu dvacetiletého období mezi válkami se tyto počty ovšem měnily a s nimi současně míra vlivu těchto menšin na politickou, kulturní a sociální otázku města Plzně. Například po vzniku První

⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: NLN, 2004. s.196-200.

Československé republiky upadal vliv německých obyvatel a lehce stoupaly pozice obyvatelstva hlásícího se k izraelskému vyznání. Plzeň jako centrum regionu prošlo v průběhu těchto let výrazným modernizačním posunem. Již v průběhu samotné války se do popředí dostaly Škodovy závody, které prokázaly velkou míru soběstačnosti a právě v těchto letech se formovaly základy tohoto koncernu, který je velmi významný i v současné době. Další nedílnou částí plzeňského hospodářství byly dozajista pivovary s letitou tradicí. Sloučením několika menších pivovarnických provozů v jeden samostatný celek, v němž měl rozhodující slovo měšťanský pivovar, vedlo k dalšímu zatraktivnění Plzně nejen v očích politiků, ale také ostatního obyvatelstva.

Politická situace v Plzni se utvářela již mnohem dříve před vyhlášením Československé republiky a v tomto převratně probíhajícím období se výrazně neměnila. Vedoucí postavení měla dvojice socialistických stran – Československé sociálně demokratické strany dělnické a Československé strany národně socialistické. Jejich častými koaličními partnery pak bývala čtveřice občanských stran – Československé národní demokracie, Československé strany lidové, Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské, Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu a v neposlední řadě Československé strany lidové. Vzhledem k velkému počtu dělnického obyvatelstva měla svou nezastupitelnou roli taktéž Komunistická strana Československa (její sekce III. internacionály).⁹ Společné prožitky z první světové války a podobné politické programy dvě socialistické strany spojovaly, ale na druhou stranu rozhodující slovo měla pravděpodobně Československá sociálnědemokratická strana dělnická. Právě tato partaj měla ve svém čele dvě velmi významné osobnosti – Lud'ka Pika a Matouše Mandla.¹⁰ Politikům z jiných stran se nejspíše nedostávalo takové veřejné a mediální oblíbenosti a proto neměli větší šance jim konkurovat. Přesto však obě dvě tyto strany disponovaly velkou

⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: NLN, 2004. s. 194.

⁹ Tamtéž, s. 198.

¹⁰ Matouš Mandl byl starostou Plzně v letech 1917-1919, Luděk Pik byl jeho nástupcem ve funkci v letech 1919-1938. 5. 12. 1938 na svou funkci rezignoval. Oba byli velmi váženými politiky. Tamtéž, s. 604.

voličskou základnou, která z nich vytvořila kooperující prvky ve dvacátých a třicátých letech.

Nezastupitelné místo v politickém životě v plzeňském regionu měla určitě Československá strana lidová. Tato strana vznikla sloučením katolických frakcí z Čech a Moravy v lednu roku 1919, kdy byl na prvním všeobecném sjezdu strany ustanoven i tento oficiální název vyjímající slova „křesťanský“ nebo „katolický“. Tato skutečnost měla deklarovat nový směr ve vedení strany, který se měl více orientovat na občany, ale de facto zůstala tato strana v době První republiky stranou, která byla vedena kněžími.¹¹ Mezi významné představitele plzeňského náboženského života patřil kaplan Bohumil Stašek. Právě on se významně zapojil do „slučovacího“ procesu této strany na celostátní úrovni. Na regionální úrovni byl velmi významnou osobou deklarující spolupráci Lidové strany s ostatními taktéž Antonín Havelka, který taktéž za tuto stranu kandidoval v obecních volbách roku 1919 (byl zvolen do městského zastupitelstva – na starosti měl referát městských lesů a hřbitovnictví) a v roce 1920 se jeho jméno objevilo taktéž na kandidátce do prvních poválečných parlamentních voleb. Zde však arciděkan Havelka neuspěl a pro další léta se z politického života stáhnul. Nejen plzeňští katolíci se potýkali v poválečných letech s odmítáním katolických stran a s hromadným vystupováním z této církve a strany. Plzeň byla těmito událostmi ještě více zasažena, neboť v důsledku kontroverzní arciděkanské volby byla následně ustanovena další „odnož“ církve – takzvaná církev „československá“ která, po druhé světové válce přijala název husitská. V jejím čele pak stanul dr. Karel Farský, který v roce 1919 neúspěšně kandidoval na post plzeňského arciděkana. Heslo „Pryč od Říma“ tak vcelku mohutně ovlivňovalo nahlížení na Československou stranu lidovou a působení církve obecně.¹² Nově zvolený plzeňský arciděkan Havelka se tak dostal do velmi složité situace, kterou nebylo tak jednoduché vyřešit. Sociální strany, které se v celonárodním pohledu stavěli proti římskokatolické církvi vesměs negativně, měly, jak je uvedeno výše v Plzni značné slovo. I proto se často Havelka dostával do sporů právě s Ludškem

¹¹ PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*, Praha: 2010, s. 186.

Pikem (často proti němu vystupoval v plzeňském tisku). Při pohledu na náboženskou situaci v plzeňském regionu je důležité pro dokreslení situace zmínit taktéž židovskou menšinu, která byla v této oblasti výrazně zastoupena. Bezprostředně po vyhlášení Československé republiky se počty osob s tímto náboženským vyznáním nijak výrazně neměnily. Avšak v průběhu dvacátých a třicátých let pozvolna docházelo k opouštění tohoto vyznání. Jedním z pravděpodobných vysvětlení může být pozvolná migrace do okolních měst (například Prahy) nebo do zahraničních metropolí (Vídeň, Berlín). Dalším důvodem pro zmenšování se počtů přihlášených k izraelskému vyznání nejspíše byl asimilační argument. Mladší generace, která v této době vyrůstala a zapojovala se aktivně do společenského života, respektovala daný ústavní pořádek. I přes tato fakta zůstávala židovská komunita respektovanou a váženou součástí Plzně, která zasahovala nejen do ekonomického, ale také do kulturního plzeňského života. Na konci třicátých let došlo v důsledku vzrůstu nacionálních nálad německého obyvatelstva (a nejen jich) k útokům na plzeňské Židy a jejich rodiny. Mnozí z nich na základě těchto hrozeb opouštěli toto území a tím pádem na sklonku druhé světové války došlo k razantnímu poklesu židovské menšiny.¹³

Rozdílné názory na politické scéně v plzeňském regionu však nevstupovaly do kulturního a společenského rozvoje města a nijak jej netříštily. Politika v rozvoji spolkového života nehrála příliš velkou roli a tak se tento mohl rozvíjet neobvyklou intenzitou. V meziválečném období se tak Plzeň mohla chlubit nebývalým nárůstem nejrůznějších občanských a kulturních spolků v různých úrovních. Vznikaly tak četné organizace podporující například republikánské Španělsko nebo národnostní menšiny německých a rakouských emigrantů. Upozaděny nezůstaly ani organizace tělovýchovné a nejrůznější družstevní hnutí.¹⁴ Jak uvádí publikace *Dějiny Plzně v datech*: „v letech 1918-1939 se počet spolků a korporací dále zvyšoval jednak v závislosti na teritoriálním vývoji města a jeho rostoucím regionálním významu, jednak úměrně

¹² BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Círky v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*. In: *Západočeský historický sborník 2*. Plzeň, 1996, s. 355.

¹³ ŠPIRKOVÁ, Věra. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2000. s. 77.

¹⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: NLN, 2004. s. 199.

*upevňování vnitřní spolkové organizace.*¹⁵ Kulturní život nezůstával nijak pozadu a během 20. a 30. let zaznamenala plzeňská divadelní obec další rozvoj nejen divadelní, ale také hudební scény. V místní divadelní tradici tak pokračovala zavedená divadla a mnohé další scény přibýly. Jednalo se tak například o Divadlo Spejbla a Hurvínka Josefa Skupy,¹⁶ nebo Loutkové divadlo feriálních osad.¹⁷

Důležitou roli v rozvoji plzeňského regionu dozajista zastupovala i otázka školství. V době před první světovou válkou spadalo část výuky do správy římskokatolické církve a tak v důsledku programu „odrakouštění“ po jejím ukončení nastaly i v této oblasti výrazné změny. Kněží již nedostávali tolik prostoru pro vyučování na různých úrovních českého školství, na což si samozřejmě veřejně stěžovali například v místním periodiku *Český západ* (viz následující kapitoly). V meziválečném období taktéž došlo ke zmenšení počtu škol a ústavů s německým vyučovacím jazykem. Jako argumentace byl často používán fakt, že dochází k poklesu počtu studentů a žáků. Plzeň však dozajista „trpěla“ tím, že nebyla dosud ustanovena universita nebo alespoň vysoká škola. Plzeň však v podpoře těchto ideálů nijak neslevila a proto i době po druhé světové válce měla na co navazovat.

Můžeme tedy říci, že Plzeň a přilehlý region v době dvacátých a třicátých let dvacátého století prošel velmi rychlými změnami. Vzrostlo a rozšířilo se průmyslové odvětví a hospodářství celkově, upevnila se politická scéna, v jejíž návaznosti se rozvíjela taktéž kulturní a společenská oblast. Na sklonku třicátých

¹⁵ Tamtéž, s. 199.

¹⁶ Josef Skupa nar. 16.1.1892 - zemř. 8.1. 1957. Do Plzně přichází v roce 1915 a nejprve se angažuje v Městském divadle, později taktéž s Loutkovým divadlem feriálních osad (založ. 1913). Postavu Spejbla mu vytvořil kolega Karel Nosek. Skupa s touto loutkou vystupoval od roku 1920, až o šest let později byla vyrobena postavička Hurvínka. V roce 1930 zakládá Josef Skupa profesionální divadlo Spejbla a Hurvínka se stálým působištěm v Plzni. Po velmi úspěšných předválečných letech se do her dostává v roce 1938 cenzura a divadlo se tak dostává do hledáčku již protektorátních cenzorů, avšak funguje i v době války s krátkou přestávkou v r. 1944 kdy byl Skupa za poslech zahraničního rádia uvězněn ve věznicí v Dážd'aněch. Odtud se mu po náletu podaří uprchnout a konec války jej zastihne v Plzni. Obnovené divadlo začíná po roce 1945 fungovat nanovo v novém sídle – v Praze. Josef Skupa zemřel 8. 1. 1957, ještě před svou smrtí ustanovil do vedení tohoto divadla herce Miloše Kirschnera. - GRYM, Pavel. *Spejbl a Hurvínka aneb Sóló pro Josefa Skupu*. Ždár nad Sázavou: Impreso plus, 1995. s. 36-60.

¹⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: NLN, 2004. s. 201.

let se události a dění v tomto regionu začaly odvíjet podle mezinárodní situace a tato vcelku pozitivní doba se začala postupně měnit. Vzhledem k tomu, v jaké oblasti republiky se Plzeň nachází, došlo v průběhu roků 1938-1939 na jejím území k rychlému germanizačnímu procesu ve všech výše uvedených odvětvích.

3 ANTONÍN HAVELKA

Antonín Havelka se narodil 12. června 1881 v Modlešovicích na Strakonicku manželům Janovi a Josefě Havelkovým.¹⁸ Josefa Havelková rozená Vačalková přivedla na svět celkem deset potomků a Antonín byl nejstarším synem. Jméno Vačalková bude později hrát důležitou roli v Havelkově literárním životě. Tři z Havelkových sourozenců se nedožili dospělosti (Marie – narozená v roce 1885, František narozený v roce 1888 a Vojtěch narozený v roce 1889), ostatní sestry se provdaly, (Anna, Josefa a Růžena) bratr Jan později hospodařil na rodném statku a další dva bratři Antonína Havelky se věnovali učitelskému povolání (bratr František) a povolání sladovnickému (bratr Norbert).¹⁹ Ze zápisků uložených v Archivu města Plzně, které ručně sestavil samotný Havelka je patrné, že rodina byla pro pozdější Havelkův vývoj nesmírně důležitá a své rodiče ctil, často je navštěvoval a choval je v náležitě úctě.²⁰

3.1 Studium

V září roku 1887 zahájil Havelka školní docházku v obecné škole v Podsrpu, na přelomu let 1890 a 1891 však již dojížděl do školy ve Strakonících. Roku 1891 nastoupil mladý Antonín Havelka školní docházku do Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích, kde se také z části osamostatnil a začal zde žít ve společném bytě. Bydliště v Českých Budějovicích v průběhu svých studií ještě jedno změnil. Studium na zdejším gymnáziu si však prodloužil na celých devět let, neboť jak sám ve svých pamětech uvádí – pro nedostatečnou znalost jazyka latinského a matematiky v kvartě²¹ – musel tento ročník opakovat. Na studia v jižních Čechách avšak nijak nezanevřel a vzpomínal na ně s nostalgií. Ve svých literárních dílech vydaných v letech 1938 často čtenáři přibližoval svou zálibu v literatuře a písemnictví, ve které ho zde podporovali zejména jeho profesori

¹⁸ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka* – uvedeno na základě souhlasu autora, s. 2.

¹⁹ Archiv města Plzně, Arciděkanský úřad Plzeň, inv. č. 32309, sign 33a2, A. Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945, s. 5-6.

²⁰ Tamtéž, s. 1.

²¹ Tamtéž, s. 3.

češtiny Vostrý a Hrnčír.²² Spolu se svými spolužáky byl ve svých literárních počátcích podporován i ředitelem Jirsíkova gymnázia Vařekou, který často „*nestihal vydavatele a pisatele studentských časopisů*“.²³ Rozšiřování obzorů svých kolegů se v gymnaziálních letech věnoval Havelka zejména tím, že mezi ně rozšiřoval zprvu básnické spisy Heydukovy, dále pak Zlatou Prahu a Světovou knihovnu. Této své činnosti se věnoval i při studiu teologie v pražském semináři. Havelkovo rozhodnutí se pro studium teologie proběhlo v roce 1900, kdy taktéž úspěšně složil maturitní zkoušku v Českých Budějovicích. Toto rozhodnutí bylo ještě více podpořeno vzpomínkami na strýce své matky Františka Vačalku (zemř. 1887), který se prý chtěl stát buď lékařem, nebo právě teologem. Vystudování osmi semestrů tohoto semináře bylo ukončeno slavnostním vysvěcením Antonína Havelky knězem v roce 1904.²⁴

3.2 První kněžské působení a příchod do Plzně

Krátce po tomto slavnostním aktu odjel Havelka navštívit své rodiče zpět do Modlešovic, kde se zároveň připravoval na primici ve svém prvním kněžském působišti – Vejprnicích. Ve své rodné obci založil spolek dobrovolných hasičů a měl zde několikrát vlastní přednášky. Jak sám, ale podotýká: „*jednalo se o první pokusy ve veřejném životě. Ale už tehdy (v r. 1902) dostalo se mi od jednoho z posluchačů odbytí, že jsem fanfár a moje nápady že nedají se provést*“.²⁵ Ve stejné činnosti pak pokračoval ve Vejprnicích, kde současně vedl farní knihovnu a hasičskou čítárnu v hostinci u Čechů.²⁶ Na své první působiště ve funkci kněze často Havelka vzpomínal jako na časově náročné povolání, neboť pod tento farní obvod náležel velký počet obcí s vlastními školami, na kterých kněží vyučovali náboženskou nauku. Často při svých cestách po západočeském kraji (nejčastěji jeho cesty vedly do Tlučné, Vochova, Křimic, Nové Hospody a Sulkova)

²² HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 169.

²³ Tamtéž.

²⁴ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*- uvedeno na základě souhlasu autora, s. 2.

²⁵ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 110.

navštěvoval Plzeň. Zde se také seznámil s významnými osobnostmi plzeňského politického a kulturního života a navázal intenzivnější spolupráci se svým kolegou Hákem, který byl do Plzně přeložen v roce 1905 ze Stříbra a taktéž se angažoval v obci Sulislav.²⁷ V těchto aktivitách byl do roku 1908 plně podporován svým představitelem p. Čubrem. Ještě téhož roku byl na přímluvu tehdejšího pražského arciděkana Skrbenského jmenován kaplanem v Plzni, a protože jeho aktivitu si arciděkan Skrbenský oblíbil a dával mu najevo svou podporu, stoupal Havelka v jako církevní hodnostář vcelku neobvykle rychle vzhůru. Současně od roku 1908 byla jeho další povinností výuka náboženství na plzeňské reálce. Domnívám se, že právě tento rok (1908) byl pro Antonína Havelku rokem velkých změn, které jej v budoucnosti ovlivnily v jeho literární a hlavně žurnalistické činnosti.

3.3 Osobní rozvoj, zakládání organizací a spolků

V roce 1907 se Antonín Havelka podílel na založení Tiskového spolku pro západní Čechy v Plzni, který měl za úkol podporovat vydávání a distribuci katolických tiskovin a periodik v tomto kraji. Sám se později ve svých pamětech zmiňuje o potřebě zakotvení katolického hnutí v Plzni a v západních Čechách obecně i v literární a žurnalistické sféře, neboť zde „*považovaly strany socialistické vše za své panství, do kterého nemá jim kdo mluvit*“.²⁸ Vhodnou formou, jak upozornit na postupný odliv nejen věřících, ale i samotných kněží z řad katolické církve bylo založení samostatného západočeského periodika nazvaného *Český západ*.²⁹ Redaktorem v tomto periodiku se stal ještě před příchodem do Plzně a možná i pro časté dojíždění do tohoto města vedlo arciděkana Lva Skrbenského z Hříště ke změně arciděkanského působiště pátera

²⁶ Havelka, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna, 1938, s. 170.

²⁷ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka* – uvedeno na základě souhlasu autora, s. 2-3.

²⁸ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 117.

²⁹ KUBÍČEK, Jaromír a kol. *Noviny české republiky 1919-1945.* Brno 2004, s. 39. Český západ vycházel mezi lety 1908-1939. Od roku 1922 vycházel dvakrát měsíčně s přílohou Farní věstník. Jednalo se o přední periodikum České strany křesťansko-sociální, později sloučené v Československou stranu lidovou ustanovené v Západních Čechách.

Havelky z Vejprnic právě sem, do Plzně. Hlavním redaktorem v počátcích vydávání tohoto katolického listu byl ještě Havelkův kolega Hák. Avšak v roce 1908 jej Havelka v této funkci vystřídal. Trochu s překvapením si určitě přečetl v novinách, na jejichž vydávání se podílel, že *“Hák se vzdává redaktorské odpovědnosti a tu na sebe přebírá Antonín Havelka.”*³⁰ V čele *Českého západu* stál a svými články přispíval tehdy ještě jako kaplan do roku 1913. V tomto roce se krátce věnoval politické činnosti v Praze, kde působil jako stranický tajemník. Po návratu v roce 1914 se opět ujal *Českého západu* a působil zde až do roku 1926, kdy se s tímto periodikem rozešel a přispíval do něj pouze příležitostně v úvodních sloupcích. Havelka však nebyl činným pouze v literární sféře – aktivně se zapojoval do chodu nejrůznějších spolků jako například Ludmila a spolek Jinoši.

3.4 Politické ambice a ustanovení arciděkanem plzeňským

Kromě literárních ambicí se u Antonína Havelky v průběhu let začaly projevovat také touhy po politickém působení - minimálně v plzeňském regionu. Ve svém „osudovém“ roce 1908 byl taktéž zvolen členem výkonného výboru České strany křesťansko-sociální a zde zůstal i po převratných peripetiích a sloučení křesťanských stran do jednoho celku - Československé strany lidové (dále jen ČSL). Rok po ukončení první světové války byl zvolen plzeňským zastupitelem za ČSL, stal se také členem městské rady. V období prvních poválečných voleb v roce 1920 kandidoval Havelka za ČSL, ale ta v plzeňském regionu neobstála a její hlasy byly převedeny do Prahy, kde byla, na základě jejich připočtení zvolena Augusta Rozsypalová, plzeňská učitelka a křesťanská politička.³¹

Tato negativní zkušenost s politickou realitou Antonína Havelku již jako arciděkana v celku zasáhla a znamenala postupný odklon od ČSL a pozvolný

³⁰ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 119.

³¹ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*- uvedeno na základě souhlasu autora, s. 5.

příklon k radikálním a nacionálním myšlenkám, které naplno projevil v pozdějších letech.

Ustanovení plzeňským arciděkanem taktéž nemělo hladký průběh a neobešlo se bez osobních útoků na Havelkovu osobu. V lednu roku 1918 onemocněl tehdejší arciděkan plzeňský a Antonín Havelka (v té době nejstarší kaplan) byl pověřen jeho zastupováním a po jeho smrti v červnu téhož roku byl pověřen dočasným zastupováním této farnosti. Samotný průběh arciděkanských voleb byl poznamenán jistými neshodami mezi Havelkou a Farským, který se společně s dalšími kandidáty (vikář V. Čubr, farář ze Žebráka J. Bečvář a farář z Druztové K. Stibral) ucházeli o uvolněný post plzeňského arciděkana.³² Na nátlak Farského ostatní odstoupili a zůstal pouze dva protikandidáti - Havelka a Farský. Zastupitelé však i přes značné zákulisní intriky věnovali většinu hlasů v Havelkův prospěch. Avšak i po svém zvolení do arciděkanského úřadu v lednu 1919 nastoupil Havelka k vykonávání své náboženské funkce v Plzni až v 1. 4. 1919. Nenastoupil ve zrovna příznivé době, která by katolickému náboženství přála. Doba po první světové válce a vyhlášení Československé republiky s sebou přineslo i razantní odliv věřících a podivná arciděkanská volba plná zákulisních potyček, které vyplouvaly na povrch v tomto regionu, mnoho na vážnosti této instituce nepřidaly. I přes tyto události byl Antonín Havelka plzeňským arciděkanem nepřetržitě téměř 21 let.

V době druhé světové války byl ve své funkci zastupován administrátorem, neboť v té době se velmi aktivně zapojoval do nacionální organizace Vlajka a byl vcelku činný ve veřejném životě. Avšak jeho aktivita v tomto období byla negativně hodnocena jak českými tak zároveň i německými činiteli. V roce 1942 byl zbaven členství v plzeňské pobočce organizace Vlajka a následovala jeho internace ve františkánském klášteře v Zásmukách u Kolína a později byl převezen do redemptoristického kláštera Obořiště u Příbrami, kde

³² BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Církev v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*. In: *Západočeský historický sborník 2*. Plzeň, 1996, s. 357.

zůstal až do konce války.³³ Za své aktivity, které vyznívaly v určitém smyslu protinacionálně a antisemitsky byl po skončení druhé světové války v listopadu 1945 zatčen a posléze i odsouzen Mimořádným lidovým soudem. Obžaloba nevystupovala pouze proti Havelkovi samotnému, ale také proti celé skupině tzv. „vlajkařů“. Arciděkanu Havelkovi byl uložen nejmírnější trest a to 15 let vězení. Plzeňská veřejnost, která celý proces sledovala s obrovským zájmem, projevovala svoje rozhořčení nad tímto „nízkým“ trestem.³⁴ Snad jako satisfakce mohlo Plzeňanům přijít pozbytí osobní cti a propadnutí veškerého majetku státu všech odsouzených v tomto procesu.³⁵

Výkon trestu nastoupil Antonín Havelka ve věznici v Plzni na Borech, odkud byl v září 1951 převezen do Valdic, kde však strávil pouze osm měsíců a byl převezen zpět na Bory. Od června 1953 byl přeložen do věznice v Ilavě na Slovensku, kde zůstal uvězněn až do prezidentské amnestie 29. června 1954. Pro svůj vysoký věk si několikrát během výkonu trestu žádal o milost, ale vždy byla zrušená s odůvodněním, že „*jmenovaný se nepolepšil ve smýšlení a veřejnost jest dosud rozhořčena nad jeho někdejší trestnou činností.*“³⁶ Své literární činnosti se ve vězení již nevěnoval a pochopitelně již ani nemohl být přispěvatelem do žádného dobového tisku. Jeho názory ohledně směřování katolické církve dle mého názoru zůstaly nezměněny. Ta část veřejnosti, která jej měla zarytého v paměti jako aktivního náboženského činitele, jež s ochotou finančně přispíval na společenský a duchovní život a zajímal se o věřící ve své farnosti, mu nejspíše dokázala odpustit jeho politický život, který byl dosti často trnem v oku pro druhou část veřejnosti. Po svém propuštění žil u svého bratra Norberta Havelky. Antonín Havelka zemřel 18. července 1954 a svým nástupcem A. Černým byl pohřben v červenci téhož roku na plzeňském ústředním hřbitově.

³³ Archiv města Plzně, Arciděkanský úřad Plzeň, inv. č. 32309, sign 33a2, A. Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945.

³⁴ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*- uvedeno na základě souhlasu autora, s. 11.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

4 KATOLICKÝ TISK

4.1 Katolický tisk na Plzeňsku - vývoj

Postavení katolicky orientovaného tisku v západních Čechách v době První republiky nebylo nikterak jednoduché. Církev sama bojovala s předsudky, které se v této době projevovaly v celém státním zřízení. Výstupové hnutí a odliv věřících z katolických stran byl i jedním z důvodů proč se katoličtí představitelé snažili o zakládání nových nebo rozšiřování stávajících periodik. Nedůvěra společnosti ve společný názor katolíků pro vznik a podporu samostatného Československého státu výrazně zasáhl právě plzeňskou náboženskou obec. Antonín Havelka ještě jako nestarší kaplan podpořil směr, který zdůrazňoval věrnost tomuto národu a odmítal Kordačův požadavek na podporu a vyjádření loajálnosti rakouských biskupů císařovi. V prvních momentech vyhlášení samostatné Československé republiky dne 28. října 1918 byl tak český prapor vyvěšen na plzeňském arciděkanství a dával tak jasně najevo jakým směrem se orientují plzeňští katolíci. V periodiku *Český západ*, které bylo v době válečného konfliktu často konfiskováno, vycházely články narážející na tuto problematiku velmi často a Antonín Havelka se svými spolupracovníky vyjadřovali mnohými články podporu nově vznikajícímu státnímu uspořádání.³⁷ Touto „pronárodní“ aktivitou Havelka demonstroval snahy katolické církve odtrhnout se od starého pořádku a od rakousky vedené politiky (nejen církevní). Po své instalaci do arciděkanského úřadu v Plzni „bojoval“ Havelka s dr. Karlem Farským a jeho výbojnými snahami o reformní hnutí v církvi. Tyto aktivity nakonec vedly k odluce a vytvoření nové církevní odnože - Československé církve.³⁸ Tyto neshody mezi jednotlivými církevními hodnostáři vedly k výraznému úbytku věřících nejen v plzeňském regionu, ale také v celých Čechách (na Moravě byla situace poněkud stabilnější díky hluboké a tradiční katolické víře). V Plzni na počátku dvacátých let poklesl počet nových věřících a taktéž bylo zaznamenáno

³⁷ Pod jedním praporem. *Český západ*, 23. srpna 1918, roč. XI., č. 34, s. 1.

³⁸ 8. ledna 1920.

mnoho obyvatel, kteří z církve vystoupili.³⁹ Od této situace se částečně odvíjelo vydávání a distribuce katolicky orientovaného tisku vycházejícího v západočeském regionu, neboť odliv věřících taktéž znamenal odliv odběratelů.

4.1.1 Přehled církevního tisku v plzeňském regionu

V důsledku zvolení Antonína Havelky arciděkanem v Plzni mělo toto město a přilehlý region autoritu, která podporovala vydávání tiskovin katolického charakteru dle svých aktuálních možností. Nejvíce propagovanou církevní tiskovinou bylo zajisté periodikum *Český západ*. Tento týdeník zahájil své působení na žurnalistickém poli v roce 1908 s podtitulem *Ilustrovaný týdeník křesťansko-sociální*. Od roku 1919 nesl podtitul *Časopis pro kulturu a život- Orgán Československé strany lidové pro župu plzeňskou*. První číslo vyšlo 2. února 1908 a jeho hlavním redaktorem byl Josef Hák, kaplan v Plzni. Po rychlém redakčním převratu se této redaktorské činnosti ujal Antonín Havelka (od roku 1908 taktéž působící jako kaplan v Plzni). Vydavatelem byl zpočátku taktéž Havelka, avšak od roku 1915 jej vydával Tiskový spolek pro západní Čechy a od roku 1926 Župní výkonný výbor lidové strany v Plzni, zastupovaný Aloisem Petrem. *Český západ* vycházel v letech 1908 až 1939 s půlroční přestávkou v roce 1917, která byla zapříčiněná údajně nepatriotickým způsobem psaní. V době konání první světové války se začaly objevovat proticírkevní nálady a katolické noviny obecně byly považovány za přívržence rakouské Habsburské monarchie a tím pádem stávajících pořádků. Svým zaměřením byl *Český západ* velmi klerikální a od svých počátků silně antisemitský. Jak uvedl A. Havelka při ohlašování programu tohoto periodika v roce 1907: „*směr časopisu bude křesťansko-sociální zabarvení antisemitského s přehledy o náboženských, politických, společenských otázkách*“.⁴⁰ Jak ve své publikaci dále uvádí Fabian, jednalo se o tiskovinu, která se v době konání První republiky stavěla proti komunisticky smýšlejícím osobám a Sovětskému svazu celkově. V roce 1933

³⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Církev v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*. In: *Západočeský historický sborník 2*. Plzeň, 1996, s. 351-360.

⁴⁰ FABIAN, František. *Bibliografie časopisů západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1961, s. 29.

proto vyzdvihuje převzetí moci v Německu Adolfem Hitlerem, který měl „vyhubit marxismus“.⁴¹ Periodikum *Český západ* bylo nejsledovanějším týdeníkem v plzeňském regionu, proto jej uvádím v první části této kapitoly. Antonín Havelka ze své arciděkanské funkce zde veřejně promlouval i k těm skupinám obyvatelstva, které pravidelně nedocházelo do farního kostela, měl snahu o semknutí plzeňského náboženského života a v neposlední řadě zde obhajoval a prezentoval své kulturní, společenské a politické názory. Plzeňskému arciděkanu náležel většinou úvodník v každém čísle, věnovaný převážně náboženským nebo politickým záležitostem. V každém dalším čísle se vyskytovaly rubriky stálého charakteru (například Feuilleton) nebo nejrůznější „hlídky“ (Úřednická hlídka, Ženská hlídka, Hlídka národohospodářská nebo Kulturní hlídka). *Český západ* vycházel v rozsahu 4 až 8 stran velkoformátové velikosti. Rok 1939 ukončil éru tohoto periodika a v následném válečném období nebyl *Český západ* obnoven. Svého nástupce se dočkal až v po skončení druhé světové války. Jakýmsi volným pokračováním se stala *Stráž českého západu*, vydávaná od roku 1945 pouhé tři roky do roku 1947. Za vydávání se zasloužil Výkonný výbor Československé strany lidové, proto podtitul tohoto periodika zněl „Týdenník Československé strany lidové v Plzni“.⁴²

Nezastupitelné místo katolicky orientovaného tisku měly v tomto regionu taktéž věstníky a zprávy. Věstníky plnily zejména funkci oznamovací a doporučující. Mezi nejznámější v meziválečném období můžeme zařadit zejména *Farní věstník západočeských osad* a list *Vždy věrná Plzeň* s podtitulem *Pod ochranou plzeňské Matky Boží. Orgán katolické akce*.⁴³ *Farní věstník* vycházel mezi lety 1922 až 1926 a to velmi nepravidelně. Neměl žádný pevný den, kdy bylo vydáno nové číslo. Tento list byl velmi katolicky zaměřený, nebyla zde probírána politická témata jako ve výše uvedeném periodiku. Jako církevní periodikum měl především za úkol starat se o duchovní život, informovat o nejrůznějších duchovních promluvách, svátcích, kázáních a shromážděních.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² FABIAN, František. *Bibliografie časopisů západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1961, s. 29.

⁴³ Tamtéž s. 42-152.

Hlavním redaktorem a vedoucím této tiskoviny byl opět A. Havelka, který opět ve většině úvodních článků reagoval na současný stav církve v konkrétních obdobích. Logickým pokračovatelem *Farního věstníku* se v roce 1933 stalo periodikum *Vždy věrná Plzeň – Pod ochranou plzeňské Matky Boží. Orgán katolické akce* vydávané opět arciděkanem Havelkou. V prvních letech svého vydávání se tento list zdá být stejně jako *Farní věstník* listem, který vede obyvatelstvo katolické víry k životu dle Božích přikázání, k souladu s vírou, avšak na sklonku třicátých let inklinuje k antisemitským článkům stejně jako například *Český západ*.⁴⁴ Zřejmě z důvodu narůstajícího protižidovského projevu a radikalizaci listu bylo vydávání roku 1942 úředně zastaveno. Podobný informativní charakter jako věstníky měly i výroční zprávy jednotlivých farností. Většina z nich přibližovala fungování a práci jednotlivých kostelních spolků sborů v Plzni. Ve dvacátých a třicátých letech tak můžeme spatřovat literární snahy Kostelního spolku v Plzni-Skvrňanech, Českobratrského evangelického východního sboru v Plzni, ale také ročenky Dominikánské farnosti Panny Marie Růžencové v Plzni V.⁴⁵ Z uvedeného stručného přehledu církevních tiskovin ve dvacátých a třicátých letech můžeme odvodit, že plzeňští katolíci věnovali velkou pozornost společenským, kulturním a politickým událostem, jež ovlivňovaly jejich soukromé a veřejné životy. Arciděkan Antonín Havelka ze své pozice logicky přispíval do nejrůznějších periodik a svou osobou zaštiťoval literární a žurnalistický chod některých týdeníků vycházejících v západních Čechách. Samotná Havelkova literární práce a žurnalistická činnost je popisována a analyzována v dalších částech této absolventské práce.

4.2 Témata katolické literatury a tisku

Česká katolická literatura, ať už se jednalo o nejrůznější romány a novely nebo periodika zaštiťovaná jednotlivými náboženskými frakcemi, nacházela svou inspiraci v předcházejícím devatenáctém století v celé Evropě. Katolické literární

⁴⁴ Židům a všem, kteří chtějí býti zase katolíky a jimž se nedostalo náboženského vyučování a výchovy. *Vždy Věrná Plzeň*, prosinec 1938, roč.V., č. 12, s. 92-94.

⁴⁵ ŠPICLOVÁ, Zdeňka. *Církevní tisk v první polovině 20. století se zaměřením na tituly vycházející v Západočeském kraji*. Praha: Univerzita Karlova. 2012. s. 35-47.

a žurnalistické práce logicky navazovaly a reagovaly na politický a společenský vývoj v jednotlivých etapách dvacátého století v konkrétních regionech Československé republiky, ve kterých byly vydávány. Na sklonku roku 1918 reagovali redaktoři katolických listů především na snahy o odluku církve od státu, na pozvolné tříštění křesťanských politických stran a v neposlední řadě také znovu obnovený „kulturní boj“. Počátek této akce většina autorů odborných publikací zařazuje do 3. listopadu 1918, kdy byl davem svržen mariánský sloup na Staroměstském náměstí.⁴⁶ Mariánský sloup jako obraz nenávisti státu vůči náboženství a jeho přílišně demonstrativnímu přilnutí k Římu, se do katolického tisku natolik zakořenil, že byl připomínán v kritických předmnichovských dnech jako symbol „špatného základu, na kterém byl stát postaven – a proto musel sám spadnout“.⁴⁷

Jistá součinnost s „Římem“ byla další velmi vyhrocenou problematikou, se kterou se katolický tisk v celé své šíři musel vyrovnávat hned v počátcích samostatně fungujícího československého státu. Společnost, nyní se silně orientující na nacionální hnutí a nálady, zapuzovala téměř vše, co představovalo císaře a Habsburskou monarchii jako celek. Mnozí náboženští představitelé tak na počátku 20. let veřejně deklarovali svou příslušnost k českému národu právě v tisku. Tyto jejich snahy o svou vlastní obranu ale svým způsobem ještě více rozdmýchávaly radikální nálady po vzniku československé republiky a čím dál více marginalizovaly postavení katolíků nejen ve společnosti, ale také v politice. Politika jako téma v období 20. a 30. let byla pro katolickou Československou stranu lidovou velmi důležitá. Její postavení v Národním shromáždění nebylo vůbec jednoduché, neboť společnost byla velmi antiklerikální a mnozí potencionální voliči raději dávali přednost stranám, jež byly orientovány ke stranám, které nebyly tak mohutně spjaté s „minulými pořádky“. Stereotypy, které se rozšiřovaly mezi celou československou společností a které hlásaly, že: „*katolíci podléhají Římu, jsou proti Masarykovi, nechtějí samostatnost, a mohli by se spojit s velezrádnými Němci a Maďary a nemohou se vzdát svého*

⁴⁶ PUTNA, Martin. Česká katolická literatura 1918-1945. Praha: Torst. 2010, s. 172.

⁴⁷ Tamtéž.

*teokratického nároku*⁴⁸ ještě více podněcovala mnohé redaktory katolických listů (nejen v západních Čechách) ke své obraně a k vysvětlení svých stanovisek. Volby do Národního shromáždění v meziválečných letech tak vždy plnily přední strany valné většiny tiskovin té doby. Volební agitace například v periodiku *Český západ* obsahovala představení hlavních kandidátů při volbách vždy několik čísel po sobě.⁴⁹

V průběhu let opadaly radikální útoky a osočování a tak se katolický tisk mohl zabývat znovunabytím svých ztracených pozic. Léta prosperující První republiky znamenaly pro katolické strany rozvoj ve snahách opět přivést obyvatelstvo českých zemí k víře. Jednotlivé farnosti orientovaly svojí pozornost na náboženský, kulturní a společenský život. Pořádaly se nejrůznější přednášky a semináře. Polemiky ohledně vyučování náboženství jako povinného školního předmětu byly vyřešeny kompromisem v podobě jeho zachování, jež určoval malý školský zákon z roku 1922.⁵⁰ Velmi sledovanými a diskutovanými tématy byly taktéž svátky. Roku 1925 došlo k přijetí dalších kompromisních zákonů rušících například zemský svátek Jana Nepomuckého, ale naopak zachovávajících řadu svátků církevních (svátek Božího Těla, Nanebevzetí Panny Marie atd.) Sváteční dny byly významnými událostmi a katolický tisk se k nim ve svých periodikách často vyjadřoval, popisoval průběh a vyzýval ke společným aktivitám, které podporovaly další sjednocovací procesy. Mezi nejvýznamnější svátek v meziválečném období jistě můžeme zařadit oslavy milénia svatého Václava, které bylo významné nejen pro katolicky orientovanou náboženskou obec. Mimořádný význam měla však také pro drtivou většinu obyvatelstva, které se tímto možným způsobem do jisté míry ztotožnilo buď s církví nebo státem.⁵¹

⁴⁸ PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha: Torst, 2010. s. 178.

⁴⁹ *Český západ* (1920-1938).

⁵⁰ PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha: Torst, 2010. s. 313.

⁵¹ Martin C. Putna ve své publikaci hovoří o významu tohoto jubilea pro sociální vrstvy a náboženské strany Československé republiky ale také pro politické strany orientující se spíše napravo. Každá skupina však v symbolu svatého Václava viděla pro sebe přijatelnou výkladovou verzi. Například Němci souvislost českých zemí se západní, říšskoněmeckou kulturou nebo židovští liberálové symbol české poklidnosti a civilnosti. PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*, Praha: Torst, 2010. s. 316-319.

S přibývajícím lety a nově vznikající politickou situací ve střední Evropě docházelo v katolickém tisku a románech k zesilujícím antisemitským tendencím. Nenávistné výpady proti židovskému obyvatelstvu však nejsou v tomto období ničím novým, co by se dostalo na povrch společně s politickými událostmi. Křesťanský antagonismus vůči židovskému vyznání ve společnosti vždy přežíval a pohyboval se na pomyslné sinusoidě. Katolický tisk v meziválečné době často reagoval na rostoucí emancipaci a asimilaci židovského obyvatelstva do českého prostředí. Asimilace a spolupráce s Židy byla negativně vnímána a ostře kritizována v regionálním i celostátním rámci. V této absolventské práci je zaměřen pohled na literární a žurnalistickou činnost jediného církevního hodnostáře, římskokatolického kněze Antonína Havelku, který spolupracoval a ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století přispíval do periodika *Vlajka*. Katolicismus v prvorepublikové Vlajce pravděpodobně zastával důležitější roli než v období Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, kde byl tento list výrazně a otevřeně antisemitsky zaměřen. Významní autoři (většinou i hluboce věřící)⁵² publikující v prvorepublikové Vlajce ji po roce 1939 opustili a rozvázali s ní veškerá pouta (nebo se o to alespoň snažili). Následné poválečné výroky o přednostní podpoře fašistických a nacistických režimů katolíky se zdála být na základě určitých článků oprávněná. Ale antisemitismus nebyl atributem, který by byl prezentován pouze církevními tiskovinami nebo nacionálně smýšlejícím obyvatelstvem. Antisemitismus byl jedním z mnoha témat, který se vyhroutil ke konci třicátých let a který zaplňoval strany i jiných než církevních tiskovin. Avšak v radikální katolické rétorice byl příliš velkým soustem, které bylo po válce často připomínáno. Mnozí katoličtí kněží byli po válce perzekvováni nebo internováni v ústraní. Většina z nich se takového osudu dočkala již v průběhu samotného válečného konfliktu a proto byly jejich aktivity úředně redukovány a omezovány. Pravidelně vycházejícího katolického tisku ubývalo a zesílení

⁵² Jako příklad uvádí Martin C. Putna Karla Schwarzenberga, který publikoval v prvorepublikové Vlajce pod pseudonymem Bojna. Jeho ideály, se kterými vstupoval do tohoto spolku, se postupem času střetly s realitou a Schwarzenberg z Vlajky vystoupil. Plzeňský arciděkan A. Havelka však své politické a nacionální ideály a představy ztotožnil i s programem „druhé Vlajky“ a své ostře namířené články směřující proti Židům, Masarykově politice, laicky vedené politice a mnoha dalším tématům. Tamtéž s. 800-807.

cenzury mělo negativní dopad na všechna témata, kterými se redaktoři nejrůznějších tiskovin zabývali. V těsné návaznosti s antisemitskými, antijudaistickými a filosemitskými tendencemi můžeme postavit i reakce na politiku a společenské aktivity a literární činnost tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka. Symbol „spojení“ s židovskou kulturou, který představovala v očích katolicky smýšlejících redaktorů jeho osoba, vybízela mnohé z nich k výpadům i proti němu.⁵³

⁵³ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Academia. Praha: 2010, str. 82-91.

5 HAVELKOVA LITERÁRNÍ A ŽURNALISTICKÁ ČINNOST

5.1 Literární počátky

V průběhu studií na českobudějovickém Jirsíkově gymnáziu probudil mladý student Antonín Havelka svůj zájem o literární vědu v plné míře. Nejvíce podporovaní byli studenti od svých profesorů, vyučujících český jazyk a nadaný Havelka na některé z nich, zejména profesory Vostrého a Hrnčíře, vzpomínal ve svých textech nebo publikacích, které později vydal. Byli to především oni, kteří umožnili mladému gymnazistovi rozlet v literárních kruzích. Studentská léta znamenala pro Havelku možnost nahlédnout a podílet se na přípravě studentských časopisů a tyto své základy v nadcházejících letech bohatě zúročil v podobě vedení vlastních periodik vycházejících v západočeském regionu. Pravděpodobně nejčastějším místem výskytu mladého Havelky byly jistě knihovny a studovny. Obchody s knihami z Kotrbova nakladatelství byly oblíbenou Havelkovou činností ještě v době gymnaziálních studií. Později se při studiu bohosloveckého semináře v Praze začínal zajímat o další literární proudy a tendence. Vzhledem ke své otevřené povaze navazoval Havelka přátelské kontakty s mnohými pražskými nakladateli, kteří jej později taktéž podporovali v další literární činnosti. Pravděpodobně za zásadního můžeme jmenovat zakladatele „*velkého tiskového závodu*“ Jana Ottu.⁵⁴ Ten jej jako starší a zkušený literát přátelsky podporoval do vysvěcení Havelky knězem. V Praze došlo k prvnímu vydání Havelkových žurnalistických prací. V tomto období jak sám píše ve svých publikacích, byl podporován samotným nakladatelem Kotrbou a taktéž svými kolegy z řad kněží.⁵⁵ Je zcela nasnadě, že první žurnalistické práce z pera Antonína Havelky byly publikovány v *Katolických listech*, které se později přetvořily ve velmi konzervativně orientované periodikum *Čech*. Antonín Havelka se v tomto období zabýval spíše poezií a taktéž psal povídky zabývající se náboženskou tematikou. Politické události ještě v této době nezasahovaly do

⁵⁴ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže... a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 169.

⁵⁵ Tamtéž.

Havelkova života jako v letech následujících po ukončení první světové války. Před příchodem do Plzně se věnoval zejména regionálním tiskovinám, mezi něž můžeme zařadit například Stráž na Šumavě, kam Havelka pravidelně zasílal kulturní, literární a umělecké přehledy nazývané „*dopisy z Prahy*“. Později se tato rubrika znovuobjeví v Českém Západě a taktéž v periodiku Vždy věrná Plzeň, které svou osobností a redaktorskými schopnostmi plně Havelka zastupoval a řídil. Příchod do Vejprnické farnosti jeho literární tvorbu na nějaký čas pozastavil a Havelka se ve své funkci kněze věnoval práci v náboženské obci. Tato činnost znamenala taktéž výuku náboženství ve školách, které přímo spadaly pod Vejprnickou farnost. V tomto případě dojížděl Havelka do okolních vesnic jako například Tlučné, Vochova, Křimic, Nové Hospody nebo Sulkova. Do těchto míst se nejčastěji dopravoval na obyčejné byciklu a to mu, jak sám zdůrazňoval, „*bralo množství času i sil, takže často odbýval modlitbu brevíře*“.⁵⁶ Až do roku 1908 věnoval většinu svého úsilí pro zakládání a rozvíjení knihoven, které zaštiťovaly nejrůznější spolky, zejména farní knihovnu ve Vejprnicích nebo hasičskou čítárnu v téže obci. Rokem 1908 se Havelkův společenský život zcela změnil, neboť po příchodu do Plzně, kde byl jmenován zdejším kaplanem, jej jeho kolega Háek přivedl k redaktorské práci v časopise *Český západ*. Zahájení tisku a šíření tohoto křesťansky orientovaného listu za pomoci západočeského kněžstva a několika uvědomělých laiků splňovalo Havelkovy představy a naplňovalo jeho představy o možnosti vyjadřování se k aktuálním společenským, kulturním a politickým otázkám ve farnosti, která se ve dvacátých a třicátých letech rozvíjela velmi progresivně. J. Háek pravděpodobně odhadl Havelkův žurnalistický a literární potenciál a v prvních dnech vydávání tohoto listu z něj ustanovil (bez Havelkova vědomí) hlavního redaktora a tím jej jako „*pejska k boudě uvázal*“⁵⁷ k redakci *Českého západu*. Samotná redakční práce jej velmi naplňovala a jak sám několikrát připomněl, velmi zaměstnávala. Avšak práci v této oblasti bral dozajista jako výzvu, neboť „*to byla také odvaha, snaha o zakotvení katolického hnutí v Plzni a v západních Čechách, v městě a v kraji, kde*

⁵⁶ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže... a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 170.

⁵⁷ Tamtéž.

považovaly strany socialistické vše za své panství, do kterého nemá jim nikdo co mluvit“.⁵⁸ Od Havelkova nástupu do této redaktorské funkce až do roku, ve kterém byla započata první světová válka, se *Český západ* orientoval spíše především na pozvednutí katolické morálky v západočeském regionu. Měl především funkci informační a poučnou, zejména zde byly probírány otázky morální rázu. Například pravidelné rubriky typu „Vychovatelská hlídka“, „Rodina a domácnost“ dokládají mimořádný zájem všech redaktorů o mravní poučení a řádné katolické vedení svých čtenářů. V průběhu válečného konfliktu se i katolická tiskovina jako *Český západ* započala zabývat válečnými tématy. Nasnadě tak bylo uveřejňování nových rubrik jako například „Válečná půjčka“. Vzhledem k malému počtu přispěvatelů do každého čísla se mnohdy často stávalo, že drtivou většinu obsahu sepsal Antonín Havelka zcela sám. Již v té době se začaly v Českém západu objevovat nejrůznější fejetony a krátké povídky, které čtenáři zřejmě vítali a jako příjemné zpestření a často se jich dožadovali v dalších a dalších číslech. V té době Antonín Havelka začal používat mnohé své pseudonymy, pod kterými tyto své romány a povídky uveřejňoval a prezentoval plzeňské veřejnosti. Jedním z nejznámějších bylo jméno *František Vačalka* nebo přezdívka *F. V. Vosa*.

Vzhledem ke specificky vymezeným rokům, kterými se tato absolventská práce zabývá a ve kterých analyzuje Havelkovy literární a žurnalistické přerody, nejsou zde sledována a popisována témata, kterými se Havelka v době svého kněžského působení zabýval v předchozích letech a v jiných listech, zejména pak v *Katolických listech* nebo *Čechu*.

5.2 František Vačalka a literární tvorba

V beletristických dílech se Antonín Havelka zabíral tématy, která z pohledu doby dvacátých a třicátých let příslušela zejména katolickým a morálním autoritám. A Havelka autoritou bezesporu byl. Svá kázání v arciděkanském kostele spravedlivě odděloval dle témat a stejně tak kázal mravnosti i při výuce

⁵⁸ Tamtéž, s. 171.

na reálných školách v Plzni. Stejně tak se věnoval literární činnosti, jež byla určena zejména pro mladé dívky a ženy, právě vstoupivší do manželství. Zřejmě i z praktického hlediska zastupoval jej v těchto radách autor, nesoucí jméno František Vačalka. Toto jméno si Antonín Havelka nevybral zcela bez důvodu. Příjmení Vačalková nosila Havelkova matka ještě za svobodna a stejně tak se jmenoval jeho vlastní strýc, kterého však mladý Havelka poznal pouze ve svém dětském věku. Později o něm napsal: „bylo to jméno mého strýce-studenta, který zemřel v 19. roce svého věk r. 1887. Poslední dny jeho života, utrpení a smrti vryly se nesmazatelně do mé šestileté dětské mysli“.⁵⁹ Pravá identita Františka Vačalky, nebo iniciálů F. V. zůstala čtenářům skryta až do roku 1939. V tomto roce shromáždil arciděkan Havelka některé své fejetony uveřejňované v Českém západě, ale taktéž část svých literárních děl v souborné publikaci. Tato byla vydána ve speciální edici *Plzeňská knihovna*⁶⁰ pod názvem *Rozkvetly růže... a jiné povídky*⁶¹. V části knihy nazvané jako *Doslov*, došlo k přiznání k této úmyslné blamáži a matení čtenářů. V době probíhající druhé světové války, v době kdy načas ustály drobné šarvátky v domácí politice, rozvinul Havelka své literární umění snad nejvíce v celém svém životě. Ještě před státním převratem a ukončením světového válečného konfliktu sepisoval pod Vačalkovým jménem povídku na pokračování, kterou uveřejňoval ve svém domovském listě *Český západ*. Povídka *Ocún* se stala pravděpodobně velmi vyhledávaným literárním dílkem a redakce byla zaplavena prosbami o Vačalkovy texty. Do roku 1918 se František Vačalka nevyjadřoval k politické situaci, plně se věnoval literární činnosti a politiku do svých povídek nekomponoval s oblibou.

S rokem kdy byl ukončen válečný konflikt a docházelo k tázání se po tom, kdo byl vlastně tím, jež světový konflikt rozpoutal a zavinil, došlo i ve Vačalkově stylu psaní k zásadní proměně. Do děje románů zasazených do idylického romantického prostředí razantně vstoupilo městské prostředí. Do přátelských

⁵⁹ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže... a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 171.

⁶⁰ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka.* Uvedeno na základě souhlasu autora, s. 5.

⁶¹ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže... a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938.

mezilidských vztahů byl přidán prvek nesnášenlivosti a lidské závisti, který však byl v důsledku dobrého mravního základu z předchozích let téměř vždy potlačen. Především se zde, v literárním díle určeném pro oddech, často čteném mladými a přísně nábožensky vedenými děvčaty a ženami, objevil prvek silně orientovaného protižidovského smýšlení, nálad a stereotypů. Ukázkovým příkladem byl román na pokračování s názvem *Žena (Z románek denního života)* pravidelně vycházející v počátcích roku 1919 v *Českém západě*. Samotný děj tohoto románu se odehrává krátce před spácháním atentátu na následníka Habsburského trůnu Františka Ferdinanda D'Este spolu s jeho manželkou a před vypuknutím samotného válečného konfliktu. František Vačalka v prvních dílech románu popisuje svatební přípravy mladé Marušky Vávrové, která pochází z velmi vážené a nábožensky přesvědčené rodiny. Jejím otcem byl venkovský lékař, bohužel v době sňatku již po smrti. Neustále jde zde však připomínán jako přirozená autorita nejen mravní, ale i lékařská. Nastávajícím manželem byl taktéž lékař Jaroslav Matouš, který vystudoval a dále se věnoval stejnému povolání jako jeho tchán. Lékař – operatér bylo na počátku dvacátých let povolání, kterému se dostávalo náležité úcty a vážnosti. Vzhledem k této skutečnosti zakomponoval Vačalka do tohoto díla také velké množství pouček pro nastávající manželky, jejichž partneři se věnují tomuto poslání. Zkušená matka-vdova zde promlouvá k dceři a uděluje jí cenné rady do budoucího manželského života: „*nevymáhej pro sebe od svého muže mnoho pozornosti a lásky. Pokus se někdy ustoupiti do pozadí. Musíš uznati – Hlavně před veřejností a známými – že muž je hlavou domácnosti a také jako hlavu musíš ho respektovati*“.⁶² Bohužel o konkrétní době sňatku se Vačalka příliš nerozepsal a tak čtenáři mohli pouze spekulovat, jak dlouho vydržela idylická léta mladého páru, který se mezitím rozrostl o dalšího člena domácnosti. Nahlédnutí do života této rodiny a jejich dalších příbuzných zprostředkoval autor pomocí dopisů, které si mezi sebou vyměňují například matka s dcerou nebo také novomanžel Jaroslav se svým bratrem Václavem, který vykonával kněžské povolání. Postava kněze Václava zde měla určitě nezaměnitelnou úlohu. Po skončení první světové války se snesla část kritiky i na

⁶² *Žena (z románek denního života)*. *Český západ*, 31. ledna 1919, roč. XII, č. 12, s. 2-4.

katolické kněží, kteří údajně svou „oddaností“ k římskokatolické církvi projevovali stejné sympatie i rakouskouherskému státnímu zřízení. Kněz Václav ale v dopisech adresujících svému bratru Jaroslavovi kritizuje poměry v církvi před válečným konfliktem, je zastáncem české státnosti a má snahy šířit tento názor i mezi širší spektrum obyvatelstva. Antonín Havelka zde pravděpodobně přenesl své myšlenky do postavy kněze Václava, neboť i zde si posteskl na nedostatek katolických tiskovin a na úpadek katolického hnutí ještě před válkou, které se postupem času ještě více vygradovalo. „*Bojím se často budoucnosti, hlavně když si představím rozháranost Rakouska – zaviněnou jak vládami, tak panovnickým rodem – ale také rozháranost v našem národu. Bojím se o národ český*“ sděloval Václavovým jménem obavy v předválečné situaci. V těsné návaznosti však také hovoří o upadajícím katolickém hnutí, které není nikým podporováno a rozhořčeně reagoval: „*jsme beztak zeslabeni ve svém významu, že rozbili nám páni naši jednotu, nedovolují nám se zorganizovat. Jakoby se nás báli! Jak pak mohu organizovat lid, když každý mluvká může mě – a to vším právem vytknouti, že sám nejsem svobodným, ale skrz naskrz spoutaným?*“⁶³

S vyhlášením válečného stavu autor zasáhl do děje velmi razantně. Vzhledem ke skutečnostem musel mladý lékař Jaroslav a jeho bratr Václav nastoupit do vojenské služby. V nejistých válečných dnech, kdy čtenáři sledovali osud mladé matky Marie Matoušové a její služebné Bětky, objevil se ve městě nový strážmistr Hoffmann. Jednalo se o strážmistra židovského původu, kterého se všichni ve městě báli, neboť z jeho popudu byly nařizovány domovní prohlídky a lidé byli předvoláváni k výslechům, kvůli domnělým urážkám císaře a rakouskouherské vlády. Jaroslavova nepřítomnost v regionu se začala silně projevovat a na jeho místo byl dosazen nový lékař Ferkl. Z důvodu nedostatečných ubytovacích míst byl tento lékař na doporučení strážmistra Hofmanna ubytován u Marie Matoušové, která se proti tomuto rozhodnutí nemohla nijak bránit. V dalších kapitolách bylo čtenáři postupně odkrýváno, že lékař Ferkla nespojovalo s obávaným strážmistrem Hoffmanem pouze přátelství, ale taktéž stejný židovský původ. Z čehož vyplývalo i líčení jejich povah: „*Žid*

⁶³ Žena (Z románků denního života). *Český západ*, 14. února 1919, roč XII, č. 15, s. 3.

*nedávno sem přesazený a neoblíbený. Posupný a potupný úsměv pohrával mu na rtech a celý obličej dostával výraz přímo ďábelského posměchu. S velkopanským pohrdáním pozoroval zástup [...] tento jest škůdcem a hlavně svůdcem, mstivý a chlípny.*⁶⁴ Vzhledem k obecně antisemitskému projevu v Českém západě, i dalším dějovém pokračování se tyto stereotypy nutně promítly. Lékaři Ferklovi se nedostávalo žádného kladného hodnocení, navíc byl považován za nepřítele nejen v domácnosti Matoušových, ale i pro veřejnost. Ve své povaze měl dle silně zakořeněných předsudků předurčeno, aby sváděl počestné katolické dívky a ženy k nemravným činům. Hbitě vyžil moment, kdy byla služebná Bětka sama doma a snažil se jí svést. Bětka však dle Vačalky ztělesňovala nejen mravní zásadovost, tak bojovnost typickou pro slušně vychovanou českou dívku. Ferkl si byl vědom své prohry, ale protože věděl, že Bětka tento incident dozajista oznámí na místním velitelství a to by znamenalo konec jeho lékařské kariéry. Rozhodl se využít služeb svého přítele strážmistra Hoffmanna, se kterým chtěli celou věc ututlat a v případě Bětčina nařčení ji obvinít z protistátních výroků, které se obvykle trestaly vězením. Mladé ženy Maruška a Bětka, obě vychované dle křesťanských zásad se však rozhodly vzít situaci do vlastních rukou a vše oznámit na velitelství bez možného dalšího incidentu. Nalákaly k sobě žida Ferkla, který opět vycítil příležitost ukojit své pudy a choutky, tentokrát však na samotné paní domu Marii Matoušové. Autor tohoto románu napíнал své čtenářky co nejvíce, jednotlivé části, kdy děj graduje a má dojít k rozuzlení, vždy přerušoval mravními poučkami. Samotné rozuzlení děje proběhlo na několika málo řádcích. Marie překvapila „chlípného žida“ s revolverem v ruce a donutila jej k přiznání. Po tomto vskutku hrdinském činu byli oba dva židé postaveni před vojenský soud „a celé město prožívalo příjemnou chvíli, když vojenská hlídka s Fekrlem uprostřed kráčela ulicemi k vojenskému soudu“.⁶⁵ K rozřešení konfliktu byl přizván okresní hejtman, který „sám také těžce nesl rozpínavost židovskou, hlavně jak stělesněna přímo byla v osobě strážmistrově i lékařově.“⁶⁶ Židé ztratili svá povolání a museli z města odejít. Čtenářská obec pravděpodobně

⁶⁴ Žena (Z románků denního života). *Český západ*, 7. března 1919, roč. XII, č. 18, s. 3.

⁶⁵ Žena (Z románků denního života). *Český západ*, 18. dubna 1919, roč. XII, č. 26, s. 2-3.

⁶⁶ Tamtéž.

očekávala optimistické a pozitivní zakončení tohoto románu a tak nedlouho po skončení těchto událostí se vrátili do svých domovů lékař Jaroslav Matouš se svým bratrem Václavem, ale i budoucí manžel služebné Bětky. Tímto byl ukončen děj celého románu. Další literární dílo takového rozsahu a tématu, signovaného Františkem Vačalkou nebylo v dalších číslech *Českého západu*, popřípadě dalších jiných listech, kde Havelka publikoval, nalezeno. Román *Žena* nebyl taktéž nikdy vydán knižně, na rozdíl od dalších povídek a románeků ze života, které Havelka souborně vydal v roce 1938 a 1939 v edici *Plzeňská knihovna I. a II.* Ač Antonín Havelka pod pseudonymem Františka Vačalky napsal díla, která bychom v dnešní době označili spíše za sentimentální román pro ženy a dívky, zaujal své místo v periodiku *Český západ* velmi pevně. Antonín Havelka nejspíše vzhledem ke kladným reakcím nejen z řad laické veřejnosti, která zřejmě doslova netrpělivě očekávala další díly románu, ale také z řad odborných a vážených autorů, mezi něž můžeme zařadit například J. Š. Baara pokračoval v psaní pod pseudonymem *F. V.* Přestože Havelka několikrát žádal J. Š. Baara k sepsání krátké povídky pro katolické listy, ten jej odmítal se slovy: „*můžete přece vyzvat Františka Vačalku, aby dal se znovu do psaní. Líbily se mi vždy jeho kratší i delší povídky, a bylo by škoda, kdyby opustil literární řemeslo. A nejste to nakonec vy sám, trapiči hodných lidí? Ale zase si myslím, že vaše žurnalistická činnost vám nedovoluje ještě práci literární.*“⁶⁷

Ve výše uvedené edici souhrnně vydal Antonín Havelka své fejetony uveřejňované v průběhu dvacátých a třicátých let v *Českém západě*. V roce 1938 vyšla publikace *Rozkvetly růže...a jiné povídky* a *Trní a roští*. V roce 1939 je následovalo znovuvydání knihy *Trní a roští II*. Všechny vydané knihy a jejich prodej podporoval plzeňské kostely, jejichž opravami se Antonín Havelka velmi zajímal a aktivně se zapojoval do podpůrných akcí, jež by pozvedly zájem o záchranu architektonických památek západních Čech. Povídky sepsané v těchto publikacích se nijak neliší od stylu psaní, jakým se prezentoval pod svými pseudonymy, ať jako *František Vačalka*, nebo *Vosa*. Opět se jedná o témata

⁶⁷ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 172.

spojená opět s manželstvím, nástrahami a úskalími rodinného života v povídce *Rozkvetly růže*. Zde Havelka znovu poskytuje nezbytné rady pro mladé novomanžele. Vypravěčské umění, které zde Havelka projevovál, nutilo k zamyšlení každého čtenáře. Neboť Havelka opět varoval před přílišnou sebestředností a egoismem ve společném manželském soužití. Ke konci povídky opět zasahuje především správná katolická výchova, která je mladým lidem vštěpována již od útlého dětství. K víře se postavy Havelkových povídek uchýlovaly v momentech, kdy jim vlastní rozum nenabízel vstřícné myšlenky. V těchto momentech byla často používanou větou: „*nemohla se nějak Karla v kostele soustavně a s myslí sebranou pomodliti... Vzhlížela sice vzhůru k obrazu mariánskému s prosbou o radu, ale Ta, k níž s důvěrou se utíkala, dnes jakoby zahalila se v tajemné mlčení... a Karla pochopila... vždyť zná svou povinnost!*“⁶⁸ Hrdina začal dbát dobrých rad a vše se ve většině případů v lepší obrátilo. Antonín Havelka nezpracovával pouze témata, která přísně odkazovala na náboženskou morálku v tom smyslu, že je to jediné možné východisko z kritické situace. Spíše se snažil čtenáři na konkrétních (byť smyšlených) příkladech poukázat, že je-li člověk v nesnadné životní situaci, má možnost obrátit se na Boha a požádat jej o pomoc. Takovýto přístup prezentoval čtenářům v povídce *Aleluja*. Hlavní zápletkou tohoto díla jsou taktéž vdavky, které jsou však ze strany nevěsty nechtěné, neboť ta je již zamilována do jiného. Ten se však nevěstiným rodičům nejevil jako vhodný a proto svou dceru ustavičně nutili do manželského svazku již předem dojednaného. Přes nejrůznější peripetie nevěstiny rodiče nakonec ustoupili, ale snoubenec nešťastnou náhodou zemřel. Mladá slečna se ve svém smutku uchýlila k boží pomoci, díky níž došla k závěru, že nejlepší pro její budoucí život bude vstoupit do kláštera a věnovat se v budoucnu pomoci značnému počtu opuštěné mládeže. Ne všechna témata odkazovala na křesťanství a dodržování jeho zásad. V povídce *Oběť masopustu* si Havelka dobírá mladé slečny a jejich matky, které pro svou parádivost a marnivost chtěly svého otce připravit o velké množství peněz. Plánovaný sňatek je zde taktéž ústředním tématem. Avšak výsledné ponaučení je zde spíše výchovného rázu, jak

⁶⁸ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže... a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 49.

mají ženy zacházet s přidělenými penězi od svých manželů. V neposlední řadě se zde objevuje důrazné upozornění, že není radno pořizovat nákupy u židovských obchodníků, neboť jejich zboží je předražené a nekvalitního zjevu i provedení. „Podle dobrého příkladu ostatních vlasteneckých dam z města, šla – jak samo sebou se rozumí „frau von kontrolor“ do obchodu Abela Šmekelesa, a ani zdaleka jí nenapadlo, že ve městě je také křesťanský obchodník, který obsloužil by ji mnohem lépe než Šmekeles“.⁶⁹ Antisemitské předsudky se v Havelkových povídkách vyskytují spíše v narážkách na obchodní styky, které se židy navazují někteří „vlastenecky“ smýšlející obyvatelé.

V publikaci *Trní a roští* vydané roku 1939 v téže edici *Plzeňská knihovna* vydal souborně arciděkan Havelka část ze svých fejetonů uveřejněných na stránkách *Českého západu* mezi lety 1911 až 1919. Při výběru fejetonů se pravděpodobně neřídil nějakým zvláštním systémem ani nevysvětlil, proč vybral právě tyto konkrétní, ale většinu z nich doplnil nebo opatřil doslovem z roku 1939. Opětovným vydáním této publikace v roce 1939 nejspíše Havelka reagoval na změnu politické a společenské situace a mohl tak znovu potvrdit pozici předního žurnalisty a literáta katolicky orientovaných tiskovin v plzeňském regionu. Na některé navazoval a hodnotil postupný vývoj. Úvodní fejeton *Trní a roští*, podle kterého je celá publikace pojmenována poukazuje na to, že věci a okolnosti, které zdánlivě mohou na první pohled člověku připadat škodlivé, mohou mu být i prospěšné a proto se nemají lidé ukvapovat v rychlém odstraňování životních překážek. Z této povídky pak mělo vyplynout ponaučení, že „snad i toto trní vyrostlé na mezích lidského života a roští uschlé dlouholetou poutí poskytnou některé lidské duši trochu duchovního občerstvení i trochu tepla pro věkem ochladlé srdce.“⁷⁰ Velká část fejetonů sesbíraných v této publikaci tvoří mozaiku vytvořenou ze společenských a soukromých záležitostí, které se ovšem dotýkaly především osoby arciděkana Havelky. Typickým příkladem, jak Havelka popisoval řešení některých sporů je povídka *Boje, šrůtky a potyčky (Několik vzpomínek z veřejné činnosti)*. Vzhledem k tomu, že tato povídka je

⁶⁹ HAVELKA, Antonín. *Rozkvetly růže...a jiné povídky. Sebrané spisy I.* Plzeňská knihovna. 1938, s. 163.

umístěna až v poslední části knihy, mnozí čtenáři by se mohli domnívat, že půjde pravděpodobně o vyprávění dalšího příběhu z plzeňského společenského života, kterým se Havelka intenzivně zabýval v předchozích povídkách a fejetonech. Na závěr knihy *Trní a roští II.* však zařadil povídku, která zábavnou a odlehčenou formou popisovala Havelkovy řečnické začátky. V dobách konání masopustu, se jako student pražského semináře rozhodl následovat vzoru svého profesora Dumka a odjel do Modlešovic prezentovat své znalosti o pěstování stromů a včelstva, tak jak byl poučen od profesora, který „*nadšeně mluvil o důležitém poslání kněze, aby v tomto směr byl dobrým vůdcem a učitelem lidu.*“⁷¹ Po zahájení přednášky v hasičském spolku, předstoupil tehdy mladý a nezkušený kněz před venkovským životem protřelé sedláky a obyvatele Havelkovy rodné vesnice. Pečlivě nastudovaná teorie o výsadbě a pěstování stromů, jež byla víceméně opakováním Dumkových myšlenek, se nesetkala mezi posluchači s valným úspěchem. Přidal proto nadšený student kněžského semináře několik praktických rad a tím byl definitivně „*shozen do prachu nepochopenť*“.⁷² Havelka tuto svou zkušenost popisuje s nostalgií, neboť od této jeho řečnické prvotiny v době psaní této povídky uplynulo 37 let. Dle jeho slov za tu dlouhou řadu let se nic k obecním u prospěchu neprovedlo, žádné nové stromy vysázeny nebyly a obecní silnice nebyly opraveny. Stejně humorně založeno povídkou je dílo s názvem *Jak jsem ubránil Pána Boha a Jeho stvořitelské dílo*⁷³ vydané v téže publikaci. Ještě před příchodem do Plzně působil Antonín Havelka jako katecheta ve školách patřící pod Vejprnickou farnost. Do těchto škol dojížděl hlavně na kole a jak sám ve svých pamětech často uváděl, zabírala mu tato činnost spolu s dojížděním mnoho času. S příchodem do plzeňské metropole zúžila se jeho vychovatelská činnost především na působení na plzeňské české reálce. Vzpomínky na tuto bohubilou činnost promítl do této povídky, která úsměvnou formou přibližuje chápání Boha a víry v očích malých dětí. V neposlední řadě v této publikaci objevují i fejetony, ve kterých se Havelka zamýšlí nad

⁷⁰ HAVELKA, Antonín. *Trní a roští II. Sebrané spisy II.* Plzeňská knihovna. 1939, s. 7.

⁷¹ Tamtéž, s. 110.

⁷² Tamtéž, s. 111.

⁷³ Tamtéž, s. 91.

významnými architektonickými památkami plzeňského regionu, které postupem času chátraly a finanční podpory se jim často vůbec nedostávalo.

5.3 Práce zabývající se historickými jubilei a architektonickými památkami

Ve funkci plzeňského arciděkana měl Antonín Havelka na starost také péči o kostelní a církevní památky všeobecně. Člověku se zápalem pro nové věci, jakým Havelka dozajista byl, toto nečinilo potíže a s radostí přijal tuto novou životní etapu. Dle mého názoru, ale v průběhu let zjistil, do jak nesnadné činnosti se vložil, ale protože to byl člověk velmi agilní, snažil se v této oblasti upozorňovat na danou problematiku v míře, v jaké to společnost tolerovala. Plzeňské obyvatelstvo začalo být z pera Antonína Havelky upozorňováno na kritický stav především arciděkanského kostela sv. Bartoloměje a neposlední řadě taktéž filiálních kostelů například kostela U všech Svatých, kostela sv. Mikuláše nebo sv. Jiří na Doubravce. Agitační činnost v plzeňském tisku zahájil Havelka zanedlouho po svém investování do arciděkanského úřadu. Ze své pozice měl nyní pevnější pozici a mohl více upozorňovat na nedostatky spojené s financováním těchto nákladných exteriérových a interiérových oprav, jejichž cena se od roku 1911, kdy byl poprvé naplánován rozpočet, zvýšila z necelých 280 000 korun na téměř půl milion. Všichni si byli vědomi toho, že válečné výdaje značně opozdily stavební a restaurační práce a proto Antonín Havelka uveřejnil na stránkách *Českého západu* prohlášení, ve kterém se snaží povzbudit svým „obětavým činem“ plzeňskou veřejnost: „*zavazuji se věnovati „kostelnímu spolku“ všechny své roční čisté příjmy, které zbudou mi po zaplacení daní, úrokův a splátek dluhův, životních pojistek a domácnosti, aby jich bylo použito k úhradě kostelních potřeb a to po dobu nejméně deseti roků, zachová-li mě Bůh při životě.*“⁷⁴ Tímto rozhodným krokem projevil snahu o lepší financování oprav církevních a kulturních památek, které v celém plzeňském regionu chátraly a nutně potřebovaly větších oprav. Ke konci roku 1919 uveřejnil arciděkan další

⁷⁴ Plzeňskému obyvatelstvu. K opravě arciděkanského kostela. *Český západ*. 24. 6. 1919, roč., XII, č. 43, s. 5-6.

článek zaměřující se na detailní popis prací od roku 1906, kdy byly schváleny materiály pro vlastní opravu kostela sv. Bartoloměje s podrobným výčtem firem a jednotlivců, kteří se na přestavbě, výmalbě a nové výzdobě podíleli. Jak už bylo Havelkovým zvykem, článek nebyl plný chvály, ale také kritiky. Ta se snesla především na úředníky, kteří „*podle hesla Spojené kde vládnou síly – podělovaly se o zásluhu na této opravě četné úřady, až konečně po více než dvouleté namáhavé práci a bloudění na trati Plzeň-Praha-Vídeň-Plzeň a zase do kolečka podařilo se „spojeným silám“ milostivě schváliti opravu, ovšem za peníze kostelní*“.⁷⁵ S rokem 1919 byly však práce na kostele sv. Bartoloměje z větší části hotovy. Interiér byl osazen novými lavicemi, stěhy byly nově vymalovány, dekorace z části zrestaurovány a instalovány zpět na své místo, dokonce byl kostel lépe osvětlen novým elektrickým zařízením. Havelka neopomněl upomenout na budoucí rok 1920, ve kterém se pro Plzeňany schylovalo k velkému svátku, totiž „*Slavnost korunovace plzeňské Madonny novou korunou*“.⁷⁶ Havelka jakožto ústřední postava plzeňských kněží si v tomto článku pochvaloval součinnost spolků, organizací a jednotlivců ve chvíli, kdy jde všem o společnou věc, totiž o záchranu kulturně-historické památky, tak velké ceny, jakou kostel sv. Bartoloměje bezesporu je. Uveřejnění dalšího článku dotýkající se církevně-kulturních památek v Plzni, se čtenáři dočkali až v roce 1923. Na základě prosebného dopisu nejmenovaného čtenáře *Českého západu*, jež si žádal znovunavrácení zrekvírovaných zvonů z chrámu sv. Bartoloměje během válečného konfliktu, odstartovala se sbírka nová, tentokrát za účelem pořízení a osazení zvonů nových.⁷⁶ Havelka na článek reagoval kladnou reakcí, přičemž čtenářům osvětlil dlouholetý plán jednotlivých etap oprav tohoto ústředního svatostánku v Plzni. Pořízení chrámových zvonů bylo dle připravených rozpočtů naplánováno na mnohem pozdější léta, ale vzhledem k urgenci ze stran plzeňského obyvatelstva bylo rozhodnuto k vyhlášení nových sbírkových akcí, z nichž by se alespoň z části mohl pokrýt návrat této památky na věž sv. Bartoloměje. Ve druhé polovině dvacátých let věnoval především svému

⁷⁵ Oprava arciděkanského kostela Chrám Páně sv. Bartoloměje v Plzni. *Český západ*. 5. prosince 1919, roč., XII, č., 91, s. 7-8.

zaměstnání arciděkana a taktéž politickým záležitostí, které ovlivňovaly dění nejen v regionu, ale taktéž na celostátní úrovni. Obsáhlejší práce zabývající se církevní architekturou uveřejnil Antonín Havelka v roce 1927 taktéž v *Českém západě*. V tomto případě se však jednalo o detailní popis staveb stojících na území města Plzně, které mohli obyvatelé využívat k duchovnímu životu. Samozřejmě nedílnou součástí článku byla část věnovaná chrámu sv. Bartoloměje, jehož opravy pod arciděkanským dohledem vedly ke svému vrcholu. Zbývalo „pouze“ osadit zvony do chrámové věže. Periodikum *Český západ* jako jediné katolického smýšlení v západočeském regionu přijalo pomyslné právo na podrobné informování veřejnosti o probíhajících opravách a úpravách všech kostelů v plzeňské farnosti. Oslava svěcení tří nových zvonů se konala 24. října 1931 v sobotu od desáté hodiny dopolední. Všechny tři zvony „Bárta“, „Anna“ a „Marie“ byly umístěny před kostelem na slavnostních tribunách aby si je kterýkoliv občan mohl detailně prohlédnout. Celá slavnost byla doplněna hudbou speciálně složenou pro tuto příležitost skladatelem Norbertem Kubátem, jenž byl zároveň blízkým přítelem Antonína Havelky. V tomto článku arciděkan především vyzdvihoval zásluhy rodiny Prernerovi ze Suchého Vrbna u Českých Budějovic, která jako osvědčená firma dostala vyhotovení a dekorace arciděkanských zvonů na starost. Detailní popis zvonu „Marie“ může i v současnosti doložit historické skutečnosti, neboť právě na tomto zvonu je reliéfně vytačeno: „*ve třináctém roce republiky Československé, kdy správu státu vedl se zvolenými zástupci lidu první president PhDr. Tomáš G. Masaryk, a církev Kristovu spravoval papež Pius XI., za duchovního správce plzeňského inful. arciděkana Antonína Havelky, kdy správu města Plzně vedli starosta L. Pik se svými náměstky.*“⁷⁷ Samotný Antonín Havelka v tomto roce oslavil jubilejní padesáté narozeniny a tak se i při této příležitosti pronesly gratulace k jeho osobě. Atmosféra při tomto slavnostním aktu byla jistě nezapomenutelná a vzhledem k existenci filmového záznamu v této době, můžeme si tuto událost připomenout v podobě sestříhaného materiálu v archivu České televize. V dílu nazvaném „*Bim*

⁷⁶ Obnovme velebnou harmonii zvonů arciděkanského chrámu v Plzni. *Český západ*. 29. 3. 1923, roč., XVI, č., 12, s. 1-2.

⁷⁷ Popis nových zvonů. *Český západ*. 24. 10. 1931, roč., XXIV, č., 44, s. 2-3.

Bam“ se událostí svěcení plzeňských zvonů věnoval archivář a historik Karel Čáslavský ve svém pořadu *Hledání ztraceného času*.⁷⁸ Antonín Havelka svou literární činnost zaměřenou na církevní architekturu neprezentoval pouze v tisku, především pak v *Českém západě*, který byl v těchto letech jeho „základnou“. Ve druhé polovině třicátých let se Havelka začíná postupně od *Českého západu* odklánět, články mu zde vycházejí stále méně a méně až se zredukují pouze na občasné úvodníky, popřípadě glosy týkající se společenského života. Dle mého úsudku byl Antonín Havelka osobou, která svůj zájem o historii církevní architektury a dění okolo ní prezentovala s neutuchající pečlivostí. Ve chvíli, kdy jeho odborné články přestaly vycházet v *Českém západu*, založil vlastní periodikum *Vždy Věrná Plzeň* s podtitulem *Pod ochranou Plzeňské Matky Boží*, kde pokračoval publikování statí o „Chrámech Božích“. V tomto periodiku však prezentoval především své radikálně narůstající názory a myšlenky a pro architekturu a historii zde byl vymezen menší prostor než v předchozím *Českém západu*. Nejspíš i z těchto důvodů vyšly některé jeho práce zabývající se architekturou a historickými událostmi i knižně. Vesměs se jedná opět o problematiku týkající se nových zvonů, neboť tou se zabýval ve spisu *Nové zvony Plzeňské – Anna, Marie, Bárta: pamětní kniha k slavnému dni 25. 10. 1931 kdy nové zvony byly posvěceny a svému účelu odevzdány* (vydané v roce 1931). Kostelním památkám pak věnoval prostor v brožurách *Panorama kostelů a církevních památek města Plzně* (vydaných v roce 1933), dále pak v brožuře *Pozoruhodné památky církevně-umělecké v Plzni* (vydané v roce 1934) a v neposlední řadě také v publikaci *Plzeňské věže...k opravě věže plzeňského arciděkanského chrámu Páně sv. Bartoloměje: 1835-1935* (vydané v roce 1935). Historické znalosti, které Havelka nabyl studiem kronik a pravděpodobně i archivních materiálů, zúročil v brožuře *Plzeňská jubilea (1434-1534-1634): kulturně-historické úvahy z dějin města Plzně* (vydané v roce 1934). Nemůžeme však vyvozovat, že by se zájem o historii projevil až ve třicátých letech. Na základě podrobně prozkoumaných tiskovin lze doložit, že v prvních letech svého působení v arciděkansském úřadě publikoval několik statí v *Českém západě*, které

⁷⁸<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/873537-hledani-ztraceneho-casu/205522161510011/> [cit. dne 20.

odkazovaly na historické milníky v dějinách československého národa. Jedná se o třídílné zamyšlení se nad převratnými roky 1618 až 1621 a 1918 až 1921.⁷⁹ Avšak i Havelkovy články, ve kterých vyzdvihoval, nebo naopak zatracoval některá historická data, byly podkresleny snahou o upozornění čtenářů na snahu žít dle mravních zásad, řídit se vlastním rozumem a Božími příkázáními. V těchto statích je vidět snaha o radikální odtržení se od rakouského katolicismu, snaha o podporu československého národního hnutí a nově vzniklého samostatného československého státu. Havelka svůj článek končil slovy: „*po třech stoletích...Kéž můžeme s pravou radostí a nadšením uvítati svoji samostatnost bez hrozných zklamání v letech 1920 a 1921. Kéž dějiny minulosti jsou našemu lidu výstražným naučením pro přítomnost a budoucnost!*“⁸⁰ Nejistota z poválečných let se zřejmě promítala i do článků s touto tematikou. Větší angažovanost však Antonín Havelka coby plzeňský arciděkan pravděpodobně spatřoval v žurnalistické činnosti, k níž mu z valné většiny ve dvacátých a třicátých letech poskytoval prostor právě *Český západ* a posléze *Vždy věrná Plzeň*. Zásadním milníkem v Havelkově životě však dle mého úsudku byla postupná orientace k pravicovým hnutím, zejména ke zprvu nacionální Vlajce, která se v průběhu třicátých let přetransformovala v organizaci se silně fašistickými rysy.

5.4 Havelka žurnalista a novinář

Literární činnost ve dvacátých a třicátých letech byla pro Antonína Havelku důležitou součástí jeho osobního rozvoje, neboť do jisté míry tak mohl prezentovat širší veřejnosti svoje kulturně-historické znalosti a úvahy k těmto tématům. Můžeme ale říci, že toto bylo spíše „doplňkovou“ aktivitou, neboť své hlavní myšlenky, názory a polemiky uveřejňoval v denním tisku. Již od studií pravidelně přispíval do *Katolických listů* a posléze konzervativního časopis *Čech* a na regionální úrovni přispíval do týdeníku *Stráž* na Šumavě vycházejícího ve

4. 2012].

⁷⁹ 1618-1621 a 1918-1921. *Český západ*. 8. dubna 1919, roč., XII, č., 23, s. 2-3.

Strakonících. Nejmarkantnější prostor mu však poskytla tiskovina, u jejíhož zrodu stál do samého počátku a na jejíž přípravě se podílel zprvu jako hlavní redaktor a posléze jako občasný přispěvatel. Ilustrovaný týdeník křesťansko-sociální *Český západ* s podtitulem *Časopis pro kulturu a život* byl hlásnou tribunou západočeského katolického duchovenstva. Přes prvotní nesnáze, kdy byl například v roce 1917 na půl roku zastaven, se tento týdeník etabloval v platformu, která si vydobyla své místo mezi tiskovinami v západočeském regionu. Vzhledem ke svému klerikálnímu zaměření, byl tento týdeník mnohokrát podkopáván a napadán ze stran opozičních tiskovin, které měly v plzeňském regionu mnohaletou tradici. Tradiční orientace na římsko-katolický klérus byla z pohledu sociálnědemokraticky orientovaných stran vnímána jako silně negativní. Osobnost Antonína Havelky v meziválečném období zaštiťovala *Český západ* především ve dvacátých letech a v první polovině let třicátých. Vzhledem k postupně sílící tendenci angažovat se nejen v rámci žurnalistiky ale především v politickém dění, rozešel se Havelka ve třicátých letech s *Českým západem* a Československou stranou lidovou. Třicátá léta dvacátého století byly pro plzeňského arciděkana obdobím, kdy se seznámil s národoveckým hnutím vysokoškolského studentstva, které pod vedením rektora UK Františka Mareše vydávalo týdeník *Národní výzva* a měsíční revue *Vlajka*. Zpočátku jej k tomuto hnutí přivedl zájem o problematiku pravosti či nepravosti rukopisů Zelenohorského a Královedvorského, ovšem s postupem času se tato organizace transformovala v celek, jenž postupně tíhnul k pravicovým ideologiím a byl silně antisemitsky orientován. Definitivní rozchod z Československou stranou lidovou se uskutečnil v roce 1935, kdy byl Havelka navrhnut jako kandidát lidové strany v obecních volbách, ale tuto pozici odmítl a obrátil se k pravicově orientovaným politickým hnutím.

⁸⁰ Tamtéž, 15. dubna 1919, roč., XII, č. 25, s. 1-2.

5.4.1 Politické články, úvahy a provolání

Politika hrála v Havelkově žurnalistické práci podstatnou roli. Ještě před svým zvolením plzeňským arciděkanem informoval v pravidelně vycházejícím Českém západě o mezinárodní politické situaci v době trvání válečného konfliktu. Se skončením války ustupovalo se i od cenzurních zásahů, což pro mnohé redaktory a autory novinových příspěvků znamenalo výrazné rozvázání rukou a větší pocit svobody slova. Antonín Havelka nezůstával se svou výřečností a přímočarostí pozadu. Můžeme tedy pozorovat určité nuance ve stylu psaní v době před válkou, v průběhu a po vyhlášení samostatného Československého státu. V době, kdy mnohé události nasvědčovaly, že se blíží konec rakouské vlády a vše se schylovalo k vytvoření nového státního uspořádání, publikoval Havelka v článku *Radikálně či konservativně* některé své myšlenky, které nepodporovaly ani neústupnou politiku proti Říši stejně tak jako neprojevovaly přílišnou náklonnost konzervativním snahám, jež by mohly chtít zachování starých pořádků, což dokládaly zde uveřejněné teze jako například: „*upřílišněný konservativismus jest právě tak nebezpečným jako zbrklý radikalismus, první jest ve svých výstřelcích bahnem, v němž se všechno dusí, druhý pak všeničícím plamenem, ale oba stejně záhubnými*“.⁸¹ Úvodníky týkající se nového československého státu otiskoval *Český západ* v průběhu let 1918 a 1919 téměř s železnou pravidelností. Již samotné titulky a názvy jednotlivých článků dávaly čtenáři jasně najevo, jakou tematikou se bude redaktor zabývat. Pro příklad můžeme uvést názvy článků *Rázně ale rozvážně*⁸², *Vše pro republiku*⁸³, *Podezřelá starost Anglie o Rusko*⁸⁴ nebo *O Těšínsko*⁸⁵. Na základě svých politických aktivit ještě před válkou, kdy na regionální úrovni kandidoval v roce 1911 ve volebním okrese Plzeň-Vnitřní město a Říšské předměstí do vídeňské říšské rady a od roku 1913 působil jako stranický tajemník České strany křesťansko-sociální, byl v roce 1920 navržen do čela stranické poslanecké kandidátky při prvních poválečných parlamentních

⁸¹ Radikálně či konservativně. *Český západ*. 18. ledna 1918, roč., XI, č., 3, s. 1-2.

⁸² *Rázně ale rozvážně*. *Český západ*. 6. prosince 1918, roč., XI, č., 6, s. 1-2.

⁸³ *Vše pro republiku*. *Český západ*. 28. února 1919, roč., XII, č., 17, s. 1-2.

⁸⁴ *Podezřelá starost Anglie o Rusko*. *Český západ* 3. října 1919, roč., XII, č., 77, s. 3-4.

⁸⁵ *O Těšínsko*. *Český západ*. 4. listopad 1919, roč., XII, č., 81, s. 1-2.

volbách. Od roku 1919 taktéž zastával Havelka post plzeňského zastupitele za Československou stranu lidovou, a proto byl jeho výběr jasnou volbou již od samého počátku. Byl aktivním katolíkem, s jasně prezentovanými a konzistentními názory, navíc arciděkanská autorita dodávala jeho kandidatuře nádech úspěchu. Ve všech regionálních denících té doby můžeme vysledovat zveřejňování programů politických stran i jednotlivců. Antonín Havelka v tomto případě rozhodně nezůstal pozadu a jako přední redaktor *Českého západu* v každém novém výtisku, převážně v úvodním článku poukazoval na důležitost nadcházejících voleb a jejich významu pro další možné fungování státu. Občany všech sociálních vrstev zvala k volbám velmi pozitivní hesla: „*Hlavy vzhůru a do práce jako jednotný a ucelený šik! Nedejte se nikým rozeštvat, stůjte při sobě jako jeden muž a jedna žena. Rolníci, domkáři, dělnictvo, živnostnictvo a i inteligence, všichni jsme jeden volební tábor křesťanského lidu. V tom tkví naděje na naše vítězství. Nyní jde o naši velkou věc a o vítězství křesťanského tábora v naší republice, zda tato bude či nebude křesťanskou!*“.⁸⁶ V předvolebních článcích se arciděkan obracel na veškeré obyvatelstvo, které bylo spjato s křesťanským náboženstvím jako s vírou, která je člověku naprosto přirozená a tudíž organizace a aktivita v rámci strany lidové byla naprosto přirozeným vplynutím z dané situace. I přesto Antonín Havelka v některých svých článcích apeloval především na ženy, jimž bylo poskytnuto volební právo a jejich hlasy mohly leckde kandidátovi v mnohém přilepšit. Kolegové redaktoři o Havelkově kandidatuře psali jako o „*kandidatuře, kterou se zdráhal přijmouti již také z toho důvodu, aby nebyl na prvním místě kněz. Ale důvěrníci místní a i okresní rozhodli jinak, projevivše spontánní přání při několika župních konferencích i řadě konferencí okresních, aby dlouholetý pracovník západočeský byl na prvním místě kandidován!*“.⁸⁷ Všechna podpora plzeňského arciděkana v katolickém tisku plzeňského regionu však byla nedostatečná, protože vzhledem k malému počtu hlasů v prvním volebním kole, byly tyto hlasy převedeny ve prospěch Augusty Rozsypalové, která působila v pražské volební župě, ale původně byla učitelkou na II. obecné škole pro dívky v Plzni. Od roku 1920 se však výhradně věnovala

⁸⁶ Lidovci, svorně a nadšeně do voleb! *Český západ*. 12. dubna 1920, roč., XIII, č., 28, s. 1.

politickému životu.⁸⁸ Antonín Havelka se s tímto volebním neúspěchem velmi těžce smířoval a v rámci dalších voleb již za Československou stranu lidovou již nikdy v budoucnu nekandidoval. Rezignoval dokonce na veškeré své funkce ve vedení města Plzně. Nemůžeme s určitostí tvrdit, že prohrané volby byly pro Havelku osobní prohrou, ale na základě prostudovaných článků, které publikoval po této události v *Českém západu*, se můžeme domnívat, že dozajista velký podíl na stažení se z politického a žurnalistického života měly. Volební tematika gradovala ke konci roku 1920, kdy byly tištěny články upozorňující českou společnost na konání vlády a poslanců, kteří byli v tomto roce poprvé zvoleni „svobodnými občany“. *„Jsme nyní svobodni! A jak si počínáme! Zcela tak, jako před třemi staletími. Hýřivost, nesvornost, plýtvání národním-státním majetkem, nešikovnost v politice domácí a zahraniční, rozvrat rodinný, společenský a na konec národnostní. Dnes jančí celý národ ve své většině v čele s nesvědomitou vládou a smečkou úplatných agitátorů“*⁸⁹ a volby jako téma, kterým by se Havelka zabýval ve své žurnalistické činnosti, pro něj přestaly být po těchto pronesených slovech „atraktivní“. Zřejmě i v důsledku toho, že ve dvacátých letech byla nutná hlasitá obhajoba katolické církve před širokou veřejností. Ze sotva znatelných hlasů některých sociálnědemokratických politiků se ponenáhlu rozrostla vlna negativních reakcí na katolické náboženství. Stále se stupňovaly snahy o odluku církve a státu a samotní českoslovenští katolíci se potýkali s velkým odlivem věřících. Na řadu proto přišly myšlenky a obhajoby samotných kněží jakožto československé církve.

5.4.2 Boje o záchranu katolické víry

Již v prvních dnech samostatné Československé republiky se začala velmi radikálně a neústupně projevovat již dříve jasná stanoviska, která ke konci válečného konfliktu zastávala řada politických činitelů proti katolické církvi. Společnost vyburcovaná poválečnými náladami se nechala unést a v prvních

⁸⁷ Antonín Havelka. Tamtéž, s. 3.

⁸⁸ ŘEHÁČEK, Karel. *Plzeň v národním shromáždění 1918-1939*. Plzeň, 2012, s. 82-83.

⁸⁹ Na koho budou nadávati budoucí Češi? *Český západ*. 18. června 1920, roč., XIII, č., 47, s. 1.

listopadových dnech se uchýlila ke skutečně radikálním činům, mezi nimiž ponejvíce vystupovalo svržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. „Kulturní boj“ byl z pohledu katolicky orientovaných kněží tímto aktem zahájen v prvních dnech Československého státu. Toho státu, jenž jako jedno ze svých hesel propagoval zejména demokracii. Davy obyvatelstva v pražské metropoli zřejmě chtěli docílit radikálních změn ve všech sférách a proto dozajista jejich velká část vnímala svržení tohoto katolického symbolu jako definitivní svržení starých pořádků v celé zemi. Odklon od římsko katolické církve znamenal pro mnohé z nich odklon od rakouského císařství. Katolická církev byla v prvních okamžicích tímto činem vsutku zaskočena, avšak posléze dali českoslovenští obyvatelé katolíkům jakousi pomyslnou „obrannou zbraň“ do jejich holých rukou. Událost, která pro ně v prvních letech existence republiky znamenala neustálé slovní obhajování, se v průběhu meziválečného období stala nástrojem, jak se bránit proti případným nedostatkům ve vlastních řadách. Kulturní boj, jak sám uvádí Martin C. Putna ve své publikaci, se v českých zemích neobjevil s prvními možnými náznaky demokracie ke konci druhé světové války, ale byl zde přítomný v mnoha podobách již od roku 1848.⁹⁰ Antiklerikalismus v nejrůznějších podobách, ať lidově agitační, vědecko-filosofický, se prolínal s obecnou nedůvěrou v českou katolickou církev. Nejviditelnějším hlasem v těchto protináboženských myšlenkách byl především hlas žurnalistický. Především jeho existence podporovala nenávisťnými články, v nichž se objevovala slova jako „nečeský“, „nenárodní“ a „nepokrokový“ vlny nevole, které se postupně přetvářely v radikální činy. Mnozí z literárně aktivních katolíků neměli mnoho šancí se proti těmto útokům bránit. Katolická literatura a tisk té doby nebyl příliš radikální, obracela se zejména na náboženskou výchovu lidových vrstev. Umělecká literatura na své nejslavnější roky teprve čekala. Většina katolických kněží se taktéž potýkala s dilematem, které v sobě neslo dva hlavní problémy. Jak zůstat spřízněni s předními náboženskými autoritami a přesto vyjádřit loajalitu k národu, jehož byli nedílnou součástí. Někteří svou podporu vyjadřovali prostřednictvím nejrůznějších manifestů, vydávaných během

⁹⁰ PUTNA, C. Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha 2010, s. 175.

let 1917 až 1919, mnohým však tyto jejich aktivity nekatolická část obyvatelstva pravděpodobně moc nevěřila.

Se svržením Mariánského sloupu došlo i k protrhnutí pomyslných hrází, které bránili československému lidu nahlas a otevřeně prezentovat myšlenky, které sdělovaly teze, že: „*katolická církev byla pokládána za náměstkyni Rakouska, po válce již nenáviděného bez všech mezí.*“⁹¹ Antonín Havelka jako přední zastupitel katolického duchovenstva v plzeňském regionu byl proto donucen se proti těmto výtkám bránit. Byl donucen veřejně obhajovat svá stanoviska, která zastával ještě před koncem první světové války, a která zůstala i v budoucích letech poměrně konzistentní. Ještě v roce 1918 některé Havelkovo články v Českém západě podléhaly viditelné cenzuře. Můžeme toto například vidět v článku *Na rozcestí*⁹², publikovaném ještě před osudnou listopadovou nedělí, kdy byl stržen Mariánský sloup a agrese se projevila ve všech možných sférách. Tímto článkem zahájil Havelka dlouholetou cestu obhajoby katolické církve a mnohdy i sebe sama, která byla v průběhu dvacátých a třicátých let velmi nesnadná. Ovšem již od samého počátku si hlasitě stál za svým, když psal: „*v prvních měsících válečných – jako všechn ostatní český tisk bez rozdílu – vystupoval jsem v Českém Západu pro Rakousko, ale vždy jsem zdůrazňoval: pro Rakousko spravedlivé ke všem svým národům bez rozdílu [...] proto prohlašuji znovu – i za cenu vyloučení ze strany: Práva a samostatnost našeho československého lidu jsou nám tak svatá, jako práva a svoboda katolické církve.*“⁹³ Nejostřejší spory vedl Havelka na území města Plzně se sociálními demokraty. Vzájemná animozita se projevovala právě především na stránkách západočeských deníků. Pomocí veřejných sdělovacích prostředků si obě proti sobě stojící strany vysvětlovaly jednotlivá stanoviska týkající se různých problémů. Jedním z nich bylo razantní odmítnutí nařízení, jimiž měl být katolický lid doslova „znásilněn“.⁹⁴ Havelka se zde poprvé ohradil pro radikální rétorice,

⁹¹ Tamtéž, s. 178.

⁹² Na rozcestí. *Český západ*. 6. září 1918, roč., XI, č., 36, s. 1-2.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Jsme vlastizrádci. *Český západ*. 10. ledna 1919, roč., XII, č., 10, s. 1.

jenž katolíky označovala za vlastizrádce a s neutuchající tvrdošijností zopakoval již mnohokrát vyřčené body programu, kterými chtěli českoslovenští katolíci pozvednout národ a získat podporu. Pro příklad můžeme uvést provolání, zaměřující se na rodinný život: „*chceme především spořádanou, mravně silnou rodinu. Chceme silný dorost národa – národně i společensky uvědomělou mládež. Chceme silnou a svobodnou republiku. Je-li to vše vlastizradou, nuže pak i my jsme vlastizrádci.*“⁹⁵ Těmito slovy Havelka konstatoval situaci, jež proti němu vyvstala. Domnívám se, že ve své podstatě považoval kritiku katolické církve a kněží jako svou prohru. Ač v určité době publikoval články v *Českém západu* pod mnoha pseudonymy, zkratkami a nejrůznějšími šiframi, jeho postupný odklon od tohoto periodika byl dán i tím, že v této redakci nebylo mnoho jeho kolegů, podobně angažovaných katolíků, kteří by sdíleli jeho touhu pro opakované přiblížení katolické víry západočeskému obyvatelstvu. Antonína Havelku neskutečně dráždila a popuzovala hesla, která byla pronášena, aby se český lid odpoutal „od Říma“. Tyto přímo štvavé projevy kritiky na římsko-katolickou církev uveřejňované zejména v denících a týdenících orientovaných v politickém spektru spíše vlevo, vybízely Havelku jako redaktora k radikálnějším odezvám. V době, kdy se tříštila katolická platforma a byly zakládány nové církevní odnože, psal Havelka obhajující články s mnohem větší intenzitou. Zejména v rozmezí let 1921 až 1925 probíhaly snahy o „znovuprobuzení“ katolické uvědomělosti. Arciděkan Havelka ve svých úvodních v *Českém západu* v těchto případech často využíval znalosti historie, které se věnoval ve svých volných chvílích. O Havelkových znalostech historických kontextů však nemůžeme hovořit jako o vědomostech, kterých by nabyl v rámci studia odborné historie. Zejména v článku s názvem „*Blíž k Římu*“ poukazoval na tradiční spjatost českých zemí s římsko-katolickou církví. Mnohdy se snažil především laické veřejnosti předložit kladný obraz katolické církve, která se zasloužila o vzestup českých zemí v konkrétních historických etapách. Do opozice ke katolické církvi ve většině těchto článků Havelka stavěl německou, germánskou linii. Právě tato měla dle Havelkova mínění za důsledek postupný rozvrat katolické církve

⁹⁵ Jsme vlastizrádci. *Český západ*. 10. ledna 1919, roč., XII, č., 10, s. 1.

v oblasti českých zemí. Příslušnost k románské kultuře byla zdůrazňována například takto: „*Dokud národ náš řídil své směrnice k Římu, k církvi katolické, sílil a mohutněl [...] jakmile však trhal se od Říma a hledal pravd v Germánstvu, vždy to zaplatil velmi draze. Hus hledal pravdu Germána-Angličana Wiclifa, odtrhl národ náš od kultury katolické, románské, která nám nebyla nikdy nebezpečná a připravil tak, snad ani nechtějte, půdu pro vlivy germánské, které náš národ dovedly k Bílé Hoře*“.⁹⁶ Viditelná kritika se v podobném duchu snášela na takzvanou „politiku hradu“, jenž podporovala rozmáhající se germánský vliv, veřejně se distancovala od podpory církve a údajně znesnadňovala její celkové fungování. Naopak se kladně vyjadřovala pro uskutečnění takzvané odluky církve a státu. Problematika útoků proti církvi zaměstnávala Antonína Havelku v rámci jeho žurnalistické činnosti téměř po celou dobu dvacátých let. Názvy článků, objevujících se zejména v pozici úvodníků dokládají, že Havelka bral svou úlohu plzeňského arciděkana v tomto ohledu velmi důsledně. V každém ročníku se k této tématice vztahuje poměrně velký počet článků, jejichž názvy již v prvopočátku naznačovaly toto téma jako například *Před rozlukou církve a státu*⁹⁷, *Zbytečné rozčilování se*⁹⁸, *Faleš a zakuklený boj*⁹⁹, *A ještě rakušáctví*¹⁰⁰, *Naše boje na ochranu víry*¹⁰¹, *Doklad k odpadlickému hnutí*¹⁰², *Před kulturním bojem v naší republice*¹⁰³, *Katolický lid zůstal věren československé straně lidové*¹⁰⁴.

Již na počátku třicátých let je jasně viditelné, že Havelkova žurnalistická činnost v redakci *Českého západu* značně ochladla. Postupně se přestal autorsky spolupodílet na vydávání Farního věstníku a z redakce *Českého západu* odešel natrvalo ve stejném období, ve kterém se začal orientovat směrem k politické pravici. Jak uvádí Karel Řeháček ve své studii: „*jinou možnost osobnost*

⁹⁶ Blíž k Římu. *Český západ*. 7. července 1921, roč., XIV, č., 28, s. 1.

⁹⁷ Před rozlukou církve a státu. *Český západ*. 19. ledna 1922, roč., XV, č. 3, s. 1.

⁹⁸ Zbytečné rozčilování se. *Český západ*. 24. května 1923, roč., XVI, č. 1.

⁹⁹ Faleš a zakuklený boj. Tamtéž, s. 4.

¹⁰⁰ A ještě rakušáctví. *Český západ*. 7. srpna 1924, roč., XVII, č., 32, s. 1-2.

¹⁰¹ Naše boje na ochranu víry. *Český západ*. roč., 32, č. 44, s. 1-2.

¹⁰² Doklad k odpadlickému hnutí. *Český západ*. 1. ledna 1925, roč., XVIII, č., 1, s. 1.

¹⁰³ Před kulturním bojem v naší republice. Tamtéž, č., 29, s. 1-2.

Havelkova ražení v meziválečné Plzni prakticky neměla“.¹⁰⁵ Avšak ani odchod z redakce jediného katolicky orientovaného listu v plzeňském regionu nevídaného rozsahu nezabránil Havelkovi v další žurnalistické činnosti. Pravděpodobně již na počátku třicátých let se mu v hlavě rodila myšlenka na založení vlastního, mnohem radikálnějšího listu, kde by mohl být prostor pro uveřejňování často velmi kontroverzních myšlenek, týkajících se zejména nacionálních otázek a silné protižidovské tematiky. V roce 1930 se Havelka seznámil s profesorem Univerzity Karlovy Františkem Marešem, který jej postupně obšírněji seznamoval s národoveckým hnutím vysokoškolského studentstva, jehož byl vedoucím. Toto hnutí vydávalo týdeník *Národní výzva* a taktéž revui *Vlajka*, která v této době vycházela měsíčně pouze malým nákladem.¹⁰⁶ Původně se s tímto hnutím seznámil především z důvodu zájmu o problematiku rukopisů Královedvorského a Zelenohorského. Havelka jakožto osobnost, která se taktéž zabývala prací se studenty, byl tímto spolkem nadšen a aktivně se zapojoval do diskusí nad těmito tématy.

5.5 Vždy věrná Plzeň a antisemitské myšlenky

V roce 1934 založil Antonín Havelka měsíčník *Vždy věrná Plzeň*, které vydával vlastním nákladem a z valné většiny se na něm též podílel jako redaktor. Veškerá jeho žurnalistická činnost v tomto období orientovala do tohoto periodika, které mu umožňovalo kritizovat nejen aktivitu vlády, ale taktéž poměry ve veřejném životě v samotné Plzni. V publikaci *Bibliografie časopisů západočeského kraje* od Františka Fabiana je Havelka uveden jako majitel této tiskoviny a zároveň je zde označen jako „*fašista a zrádce národa*“.¹⁰⁷ Název *Vždy věrná Plzeň* odkazoval na častokrát používané latinské sousloví „*semper fidelis*“, které se

¹⁰⁴ Katolický lid zůstal věren československé straně lidové. *Český západ*. 1. listopadu 1929, roč., XXII, č., 44, s. 1.

¹⁰⁵ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Uvedeno na základě souhlasu autora, s. 5.

¹⁰⁶ HANZOVÁ, Alena; HANZA, Karel. *Projevy antisemitismu v západočeském regionu na přelomu 30. a 40. let 20. století v archivních materiálech. Antonín Havelka – autorita duchovní i politická*. In: Kolokvium o soudobém antisemitismu II. Plzeň: Adela-grafické studio, 2008, s. 46.

¹⁰⁷ FABIAN, František. *Bibliografie časopisů západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1961, s. 156.

v Havelkově člancích, uveřejňovaných do této doby pouze v Českém západě, objevovalo vždy, když chtěl připomenout čtenářům tohoto katolického listu tradiční příslušnost Plzeňanů ke katolické církvi. Obsahové zaměření *Vždy věrné Plzně* v prvních letech svého vydávání poskytovalo prostor pro prezentaci Havelkových, zatím v mírnější podobě, nacionálních názorů. Dokonce by se mohlo zdát, že po odchodu z Českého západu se Havelka ve *Věrné Plzni* zabýval podobnými tématy. Rozpracovával problematiku, které trápily náboženskou obec v celé šíři plzeňského regionu, popřípadě se zabíral řešením soukromých otázek. Například tak můžeme uvést sňatkovou problematiku. V průběhu celého roku 1934 a na počátku roku 1935 se v každém čísle objevila diskuse nad tímto tématem, které se dotýkalo zejména finančních otázek v rámci sňatku v nejrůznějších plzeňských kostelích. Antonín Havelka byl velmi často veřejností napadán pro vysoké finanční náklady, které byly spojeny s uzavřením sňatku v kostele sv. Bartoloměje. V mnohých člancích tak pečlivě vypočítával jednotlivé položky, které byly nutné k uhrazení ve chvíli, kdy novomanželé si „navymýšleli“ sňatek s největší pompou. V souvislosti s tímto tak reagoval na téma, které bylo rozebíráno v průběhu celého vydávání *Vždy věrné Plzně*, bylo pohřebnictví a hřbitovnictví. Této aktivitě Havelka rozuměl velmi dobře, neboť v roce 1919 měl na starost referát právě pro tuto činnost. Snad nejvíce diskutovaným tématem v této aféře, byla problematika spalování nebožtíků v nově vystavěném plzeňském krematoriu, které bylo umístěno do blízkosti rozšiřujícího centrálního „komunálního“ hřbitova. Zejména proti uzavírání církevních hřbitovů například u kostela Všech svatých na Roudné nebo u sv. Jiří v Doubravce bojoval Havelka velmi ostře. Kritizoval radní pro jejich nelogické kroky, které považoval za neefektivní zejména z ekonomického hlediska. Jednostranně vedenou diskusi z valné většiny ukončoval slovy a povzdechnutím o pokračující modernizaci života a smrti, ke které plzeňské radní vedou všelijaké okolnosti.¹⁰⁸ V období vydávání *Vždy věrné Plzně* se Havelka intenzivně věnoval výuce náboženství v plzeňských školách. Některé články zde uveřejněné tak informovaly o stavu školství, o stylu výuky a vůbec byly primárně zaměřeny na rodiče a jejich děti –

¹⁰⁸ Pohřeb do země, či pece. *Vždy věrná Plzeň*. Srpen 1934, roč., 1, č. 5, s. 36-39.

studenty těchto škol.¹⁰⁹ Stejně jako v redakci Českého západu, tak i v tomto periodiku Havelka neustoupil ze svých aktivit týkajících se vystupování obyvatelstva z církve. Tyto snahy se opět začaly objevovat v roce 1935, kdy byl ve Večerníku Českého slova uveřejněn článek kritizující katolickou církev, která stále zabraňuje pokrokovému hnutí v Československé republice. Havelka na tento článek reagoval obsáhlou apologií, ve které se opět obrací k historii, na jejímž příkladu poukazoval již mnohokrát v minulosti na pokrokové tendence katolické církve: „*Nikdo nezaujatý nemůže nám míti za zlé, jestli pokládáme za slavnější doby, kdy národ náš v Evropě rozhodoval (za Karla IV.), nežli doby, kdy se vzájemně vyvražďoval a památky minulosti si ničil*“.¹¹⁰ Ve většině článků, ve kterých Havelka obhajoval církev jako instituci, jež je jako jediná schopna vést československý národ k odklonu od vlivů, které jej mohou poškodit, poukazoval na nebezpečí z řad německého a židovského národa. Postupem času však se změnou vlastních, a můžeme říci, že do určité doby konzistentních názorů, ustoupil od kritiky německých vlivů na národní tradice. Ostré výpady proti židovským obyvatelům, které se občasně objevovaly na stránkách katolického Českého západu, přenesl Havelka i do periodika Vždy věrná Plzeň. V předchozím redaktorském angažmá uveřejnil Havelka několik ostře protižidovsky zaměřených článků, které dokládaly jeho uzavřenost vůči této minoritě. Pro příklad lze uvést názvy některých článků: „*Antisemitské hnutí*“, „*Antisemitism*“, „*Židovstvo*“ nebo „*Články o židech*“. Český západ byl vnímán jako silně antisemitské periodikum a Havelka zde uveřejňoval tato svá zamyšlení pod svými pseudonymy, zejména pak pod konkrétním „*a27*“ nebo pod jednoduchým písmenem „*A*“. V měsíčníku, který však vycházel jeho vlastním nákladem a který měl plně redaktorsky pod kontrolou, signoval antisemitské projevy pod svým vlastním jménem. V článku uveřejněném k příležitosti oslav velikonočních oslav tak varoval před spolčováním se s židovskými obyvateli. Na historických událostech dokládal, že spojení a následná spolupráce s farizeji nikdy nevedla k užitku a byla spíše ke škodě. Varoval před odklonem od víry a

¹⁰⁹ K prvnímu ročníku katolické školy obecné. *Vždy věrná Plzeň*. Září 1934, roč., 1, č. 6, s. 47- 49.

¹¹⁰ Katolictví na výboji v protináboženském zápase (Má odpověď k č. 170 Večerníku Čes. Slova ddto 29. VII.). *Vždy věrná Plzeň*. Září 1935, roč., II., č. 9, s. 71-74.

sejití z cesty neboť „*velmi nesnadno vrací se na správnou cestu takový, kdo podobá se pyšným, domýšlivým a ďábelsky vychytralým a zlomyslným fariseům a zákonníkům*“.¹¹¹ S postupujícím časem a vývojem světových událostí a zejména blížícímu se válečnému konfliktu, gradoval i Havelkův antisemitský projev na stránkách tohoto měsíčníku. S podivem se zde však objevil článek, který nenápadně vyzýval obyvatele židovského původu k přijetí křtu a přestoupení ke katolické církvi. Havelka v tomto článku zdůrazňoval, že „*nikoho do církve netaháme, nenutíme, ale upřímně zveme*“. V zápětí bylo však dodáno: „*Nemůžeme slibovati žádné mimořádné ochrany ani katolíků, ani židům v dnešních neurovnaných a nejistých poměrech*“.¹¹² V období zejména druhé poloviny třicátých let dvacátého století projevoval Havelka své sympatie pravicově orientovaným hnutím a politickým stranám. Definitivně se rozešel s Československou stranou lidovou a protože v souvislosti s tímto faktem měl dle vlastních slov pocit, že byl zatlačen do spolupráce s pravicovými stranami a neměl de facto na výběr, než se přiblížit osobám, jež ke konci prvorepublikového období výrazně ovlivnily jeho život.

¹¹¹ Fariseové, zákonníci, herodiáni. *Vždy věrná Plzeň*. Duben 1936, roč., III., č. 4, s. 23-25.

¹¹² ŽIDŮM a všem, kteří chtějí býti zase katolíky a jimž se nedostalo náboženského vyučování a výchovy. *Vždy věrná Plzeň*. Prosinec 1938, roč., V., č., 12, s. 92-93.

6 ORGANIZACE VLAJKA

Ve třicátých letech dvacátého století se v politickém životě objevila nová organizace, jejíž jádro původně spočívalo spíše ve hnutí, orientovaném především na nacionální problematiku. Organizátoři tohoto nového politického uskupení pojmenovaného Vlajka byli především extrémně nacionálně orientovaní studenti v čele s Janem Vrzalíkem, posluchačem filozofické fakulty v Praze. Tato výrazná osobnost vedla studentský spolek, který byl původně zařazen v Národní obci fašistické, ale právě ve třicátých letech se odloučil a jeho členové založili vlastní samostatný spolek, jehož ústředním periodikem se stala stejnojmenná *Vlajka*. Z historického hlediska je důležité vidět rozdíl mezi prvorepublikovou a druhorepublikovou platformou této organizace. Vlajka jako hnutí v období do roku 1938 byla velmi silně nacionálně smýšlející, vymezující se proti kapitalismu, marxismu a německému vlivu a její členové se označovali za takzvané národovce. Zatímco činnost druhorepublikové organizace nepatrně navazovala na aktivitu její předchůdkyně v nacionálních otázkách, její členové se již zabývali pronacistickými tématy, silným, vyhroceným antisemitismem a otevřenou nenávistí k židovskému obyvatelstvu. Její protektorátní fungování se zakládalo skoro až na udavačském tónu. V prvorepublikové Vlajce byl patrný silný protiněmecký náboj orientovaný proti antifašistům, kteří emigrovali z Německa před obavami z Hitlerova režimu. Většinou byli sdružováni v rámci levicových myšlenek a zejména z toho důvodu se proti nim vlajkaři vymezovali.¹¹³ Vyhrocený nacionalismus, doprovázený snahami o národní demokracii byl určován zejména vedoucími osobami této organizace. Již zmiňovaný Jan Vrzalík, který se formálně do čela Vlajky dostal v roce 1934, se společně se svými kolegy odvolával na nacionalismus představovaným Aloisem Rašínem, Karlem Kramářem nebo například Františkem Palackým a Josefem Pekařem. Za čestného člena byl zvolen univerzitní profesor František Mareš. V původním periodiku *Vlajka*, které vydávali studenti jako „revui ideovou a politickou“ se autoři jednotlivých příspěvků zabývali výše zmíněnou

¹¹³ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 136.

problematikou a také například obhajobou pravosti Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. Tato problematika dala možnost mnohým autorům postavit se veřejně do opozice T. G. Masarykovi, jenž zastával opačné stanovisko v těchto diskusích. Tím pádem byl jen malý krok k tomu, aby byl kritizován celý okruh „Hradu“ ke kterému T. G. Masaryk náležel a proti němuž byla postavena i nacionální rétorika „Vlajkařů“. Tématem, které prostupovalo celým tímto hnutím, byl také katolicismus. Obnova tradiční křesťanské morálky, snaha o pozvednutí křesťanské kultury a návrat k tradičním hodnotám byly hesly, která se objevovala téměř po celou dobu vydávání této revue. Vlajka, původně jako revue vydávaná studenty vycházela od roku 1928, ročník 1929 nevyšel a znovuobnovené šíření již bylo pod názvem „*Orgán politického klubu*“. Tímto se částečně pozměnil i obsah, do něhož byl přidáván větší podíl antisemitských projevů a celkově byl mnohem více zradikalizován.¹¹⁴ Od roku 1934 však bylo vydávání *Vlajky* na základě úředního nařízení zastaveno a namísto toho byl vydáván sborník *Nové Československo* a od roku 1936 týdeník *Národní výzva*.¹¹⁵ V roce 1937 však bylo periodikum *Vlajka* obnoveno, avšak byl zde patrný rozdíl, neboť se zaměřovala zejména na ideové otázky, než na otázky politické, kterým se věnovala *Národní výzva*. V meziválečném období prošla organizace *Vlajka* mnohými změnami nejen ve svém oficiálním názvu, ale taktéž v zaměření. Z politického klubu se ustanovilo politické hnutí *Vlajka* (mezi lety 1932 až 1936) a v následujících letech došlo k přejmenování na *Hnutí za nové Československo-Vlajka*. Mezi nejvýraznější postavy, které stály v čele, se řadili Judr. Lubomír Kukla, již zmíněný Jan Vrzalík, Ing. Jiří Streibl, Jožo Hritz, PhDr. JUDr. Zdeněk Zástěra, Jan Rys a v neposlední řadě taktéž arciděkan Antonín Havelka,¹¹⁶ který byl přední postavou v regionální organizaci vlajkařského hnutí na Plzeňsku.

¹¹⁴ PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha 2010, s. 798-799.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, s. 304-320.

6.1 Havelkův vstup do Vlajky

Postupný příklon k pravicovým názorům přivedl arciděkana Havelku k počátkům vlajkařského hnutí. Při intenzivní spolupráci s profesorem F. Marešem na obhajobě pravdivosti Rukopisů byl zároveň postupně zapojován do fungování této organizace a vzhledem k jeho podobným nacionálním tezím, jimiž se jako redaktor prezentoval, se velmi rychle zapojil i do fungování regionální pobočky Vlajky. Rok aktivního zapojení koresponduje s Havelkovými neúspěšnými politickými snahami v novém politickém subjektu Občanský blok. Toto nové politické uskupení mělo být jakýmsi oponentem socialistickým stranám při volbách v roce 1935. Byli zde sdružováni pravicově orientovaní činitelé a základnu tvořili především příslušníci fašistické Národní fronty.¹¹⁷ Arcibiskupská konzistoř jeho kandidaturu ve volebním roce 1935 s ohledem na plánovanou kandidaturu kněze Jana Limpoucha,¹¹⁸ který se o stejný post ucházel za Československou stranu lidovou, nepovolila. Následné rychlé ustanovení předsedou plzeňské vlajkařské organizace byla jen důrazným potvrzením úplného odstřížení Československé strany lidové. Havelka byl velmi aktivním členem, ostatně tomu mohlo nasvědčovat i jeho předchozí jednání při vykonávání redaktorských činností. Z tohoto důvodu byl velmi ceněným členem a pražská centrála si jej z tohoto důvodu velmi cenila.

6.1.1 Plzeňská pobočka Vlajky mezi lety 1935 až 1938

Centrální organizace Vlajkařského hnutí zřídila svou plzeňskou pobočku v roce 1935. Její aktivní členové se do této organizace sloučili z mnoha důvodů, které ovšem v důsledku byly společným rysem pro celou tuto skupinu. Jak ostatně přibližuje Martin C. Putna ve své publikaci, i centrální pražská skupina, jež mentálně vedla ostatní regionální organizace, se skládala z velice heterogenních osob a idejí. Jejimi zástupci byli jak muži z univerzitního prostředí, vzdělaní a

¹¹⁷ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Uvedeno na základě souhlasu autora, s. 6.

¹¹⁸ ŘEHÁČEK, Karel; SUKOVÁ, Anežka. *Muž čestný a pevný. Josef Limpouch (1895-1965)*. Plzeň: Římskokatolická farnost u katedrály sv. Bartoloměje. 2001, s. 25-29.

schopní vlastní kritiky, tak lidé s aristokratickými kořeny jako například kníže Schwarzenberg nebo naprosto obskurní postavy typu zkrachovalých obchodníků, falešných knížat a islámských konvertitů.¹¹⁹ Členské složení plzeňské Vlajky nebylo zastoupeno takovým počtem kontroverzních osob. I zde však můžeme sledovat široké spektrum členů, kteří zastupovali v největší míře středostavovskou linii, následovali pak lidé, kteří zastávali svobodná povolání, dělníci avšak velmi významnou částí byly osoby, kterým zkušenost s prezenční vojenskou službou poskytovala pocit možného nacionálního vzepětí. Nedílnou součástí v plzeňské organizaci byl také katolický kněz a arciděkan Antonín Havelka. Křesťanství samo o sobě mělo pro vlajkaře podobu nástroje, kterým je možné šířit nacionální problematiku mezi širší spektrum obyvatelstva. Jeho odkazování na hluboké křesťanské tradice bylo velmi patrné po celou dobu vydávání vlajkařských tiskovin na všech regionálních úrovních. Hlavním rysem, který však spojoval všechny tyto osobnosti, byl pocit neuznání, zklamání a nedocenené, nezasloužené křivdy. Hlasité vystupování proti československým poměrům udávalo hlavní tón vlajkařské rétoriky.¹²⁰

Předním představitelem plzeňské pobočky byl již zmiňovaný arciděkan Antonín Havelka, kterého můžeme uvést jako zakladatele. Ten byl však ve své pozici v listopadu roku 1938 z důvodu své umírněnosti vystřídán mnohem radikálnějším Janem Konrádem, který do té doby působil spíše jako jednatel této skupiny. Dalšími členy byli například Miloslav Follprecht, Antonín Doležal nebo architekt Jan Wiesner. Všichni tito se prezentovali jako národní odpadlíci a jejich působení ve Vlajce bylo důsledkem jejich názorové odlišnosti.¹²¹ Počet členů v období od oficiálního ustanovení do nařízeného ukončení činnosti se pohyboval v řádu sta osob. V dalších obdobích se tyto počty různě měnily podle dané společenské a politické situace. Vzhledem ke skutečnosti, že v době svého téměř pětiletého fungování neměl tento kolektiv žádnou oficiální tiskovinu, dozvídali se

¹¹⁹ PUTNA, Martin. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha: 2010, s.

¹²⁰ JELEN, Jiří. Plzeňský Žumbera. Leden – únor 1939 (K vývoji plzeňské Vlajky). In. *Západočeský historický sborník 3*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997. s. 263-265.

¹²¹ Tamtéž.

občané města Plzně o jejím fungování zejména prostřednictvím přednáškových večerů, při kterých byla možná otevřená diskuse. Tyto schůze se konaly v prostorách Měšťanské Besedy, v jejíchž prostorách Mandlova sálu hovořili nejen plzeňští členové, ale také pozvané osobnosti z pražské centrály. V průběhu let 1935 až 1938 se zde uskutečnilo několik přednášek, které obsahově pokrývaly domácí i mezinárodní politickou scénu a také kulturní a společenská témata. Reakce plzeňského denního tisku na sebe nedaly dlouho čekat. Jak uvádí studie Jiřího Jelena, tisk v této době reagoval především na postavení Antonína Havelky v čele této organizace vzhledem k jeho vysokému církevnímu postavení. Kritika se snášela na jeho osobu kvůli aktivnímu zapojení se do vlajkařského programu a poskytnutí prostor pro přednášky v budově plzeňského arciděkanství.¹²² V roce 1938 došlo k přerušení veškerých aktivit spojených s plzeňskou pobočkou a bylo úředně nařízeno její zastavení. 12. listopadu 1938 tak přešli členové do ilegality a vytvořili novou síť, která de facto navazovala na již zavedenou strukturu. V čele organizace tak nadále zůstával arciděkan Havelka a organizace byla více strukturována do jednotlivých odborů například tiskového a propagačního, jenž zastával H. Hlubek, dále pak zpravodajského, tento měl na starost O. Pulda a A. Doležal nebo zdravotnického a finančního, jehož fungování zajišťovali K. Tauer a O. Pivoňka. Přejít do ilegality také znamenal přijetí nových členů, kteří svou agilitou výrazně převyšovali zájemce spíše sympatizující s touto „podzemní“ organizací. Plzeňská Vlajka se začala mnohem více radikalizovat a jejich názory, myšlenky a provolání byly šířeny mezi západočeské obyvatelstvo po celou dobu jejího fungování pomocí letákových akcí. Mezi listopadem 1938 a březnem 1939 byla ustanovena oficiální platforma pod názvem *Novočeská Beseda*. Letáky se silně antisemitskou rétorikou a protistátními útoky se však nezdály být dosti účinným prostředkem pro rozšíření tohoto hnutí a proto bylo rozhodnuto o vytvoření vlastní tiskoviny. Ačkoliv Antonín Havelka podával žádost o povolení vydávání týdeníku *Plzeňská výzva* již

¹²² Tamtéž, s. 266.

v listopadu 1938,¹²³ kvůli zrušení činnosti samotné Vlajky již nebyl důvod se touto žádostí zabývat.

Nová tiskovina *Plzeňský Žumbera* byla však tisknuta a vydávána v naprosté ilegalitě a tak i samotná distribuce byla velmi nesnadná. O jejím vydávání bylo rozhodnuto 12. ledna 1939 při jedné ze schůzek v budově arciděkanství. Název *Plzeňský Žumbera* navrhl Antonín Havelka. Inspirací mu byl název sociálně demokratického čtrnáctideníku, vycházejícího v devadesátých letech předešlého století. Havelka se v této době netajil veřejným opovržením nad sociálními demokraty, ostatně tyto své názory prezentoval již dříve ve vlastním měsíčníku *Vždy věrná Plzeň*. Redaktorské zastoupení *Plzeňského Žumbery* nebylo nijak masové. Jednak se jednalo o ilegální tiskovinu, takže přispěvatelé a informátoři byli pod neustálým dohledem Policejního ředitelství. Hlavním přispěvatelem však byl J. Riegel, jehož články pocházely z cenzurně zabavených materiálů odebraných z legálních tiskovin, především z *Poledního listu*. Tímto způsobem se de facto nemuseli členové plzeňské Vlajky spoléhat na množství příspěvků z vlastních řad. Neznamená to však, že by přispěvatelská aktivita sympatizantů a členů samotných byla zanedbatelná. Úlohu vedoucího redaktora této tiskoviny převzal J. Wiesner, který byl původně označován jako tiskový referent. Vedoucí postavy plzeňské Vlajky Antonín Havelka nebo J. Wiesner byly z této funkce pro své organizační aktivity a vysoké postavení v organizační hierarchii vyloučeni. Jejich vliv na periodikum a samotnou činnost však nebyl nijak upozadován. I přes tyto propracované struktury vyšel *Plzeňský Žumbera* pouze ve dvou měsících. Následné březnové události roku 1939 vedly regionální odnož Vlajky k vystoupení z illegality a další radikalizaci v názorech dotýkajících se židovské otázky a nacionalistických myšlenek.

Silný antisemitismus byl prostoupen v celostátní úrovni Vlajky a aktivní plzeňští činitelé v tomto ohledu zašli ještě dál. V předbřeznových událostech došlo k vykonání atentátu na obřadní síň židovského hřbitova. Rozhodnutí o

¹²³ JELEN, Jiří. Plzeňský Žumbera. Leden – únor 1939 (K vývoji plzeňské Vlajky). In. *Západočeský historický sborník* 3. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997. s. 269.

útocích na židovské objekty bylo podpořeno na schůzi Novočeské Besedy v únoru roku 1939, v jejímž zahájení přednesl Antonín Havelka úvodní slovo a dalšími řečníky byli pozvaní hosté J. Thun-Hohenstein a V. V. Melena z pražského ústředí, jež oba dva přednesli silně protižidovsky zaměřené příspěvky.¹²⁴ Původně bylo zamýšleno, že se atentáty provedou v místech obou plzeňských židovských synagog,¹²⁵ ale nakonec bylo od tohoto plánu ustoupeno. Pumové útoky byly naplánovány na 6. března v noci a jejich vykonavatelé měli silnou podporu z pražského ústředního vedení. Jak ale uvádí J. Jelen ve své publikaci: „*atentátníci se vydatně posilovali alkoholem, zejména K. Kovařík a O. Pulda uslyšel výbuch už v půl dvanácté [...] předčasná exploze oba komplice usmrtila a ve svých důsledcích paralyzovala kompletní vlajkařské vedení, protože to se po policejním zátahu ocitlo ve vyšetřovací vazbě*“.¹²⁶ Následná kritika z řad široké veřejnosti se přenesla především na vedení, zejména na Antonína Havelku, neboť ten poskytoval prostory arciděkanského úřadu pro schůzky Novočeské Besedy. Samotné postavení plzeňské Vlajky po okupačních událostech v březnu 1939 se ustálilo a dokonce se do jejích řad přihlásil velký počet uchazečů. Po ustálení událostí a zniku Protektorátu Čechy a Morava se napojila plzeňská Vlajka na činnost pražské centrály a víceméně kopírovala její osudy.

6.2 Havelkovy žurnalistické aktivity při hnutí Vlajka

Vydávání měsíčníku *Vlajka* s podnázvem *Měsíčník pro národní a světovou kulturu* probíhalo již od roku 1928. Tehdy jej obsahově zajišťovala skupina studentů okolo profesora Mareše, který do tohoto okruhu intelektuálů přivedl i arciděkana Antonína Havelku. Jeho zájmy o diskuse ohledně polemiky nad pravostí Rukopisů¹²⁷ jej dovedly do prostředí, ve kterém se seznámil s lidmi, jež

¹²⁴ JELEN, Jiří. Plzeňský Žumbera. Leden – únor 1939 (K vývoji plzeňské Vlajky). In. *Západočeský historický sborník 3*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997. s. 274.

¹²⁵ HANZOVÁ, Alena; HANZA, Karel. *Projevy antisemitismu v západočeském regionu na přelomu 30. a 40. let 20. století v archivních materiálech. Antonín Havelka – autorita duchovní i politická*. In. *Kolokvium o soudobém antisemitismu II*. Plzeň: Adela-grafické studio, 2008, s. 48.

¹²⁶ JELEN, Jiří. Plzeňský Žumbera. Leden – únor 1939 (K vývoji plzeňské Vlajky). In. *Západočeský historický sborník 3*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1997. s. 267.

¹²⁷ Dokazováním pravosti Rukopisů se zabýval především prof. Mareš, jehož úsilí o zakotvení tohoto hmotného pramenu v československém národním povědomí bylo z části vlajkaři vnímáno jako jejich

sdíleli stejné názory na československý nacionalismus, stavěli se proti vládnímu zřízení a postupem času se přidali k fašizujícímu směru, který po okupaci a ustanovení Protektorátu Čechy a Morava projevoval až velmi agresivní nálady vůči židovskému a levicově smýšlejícímu obyvatelstvu. Ve třicátých letech se Havelka aktivně věnoval zejména svému periodiku *Vždy věrná Plzeň* a taktéž arciděkanským povinnostem, které jej zaměstnávali v poměrně velké míře. Svou pozornost v této činnosti obracel na pomoc v charitě, opravám plzeňských kostelů a své vyučovací profesi. Již v těchto letech ale přispíval do *Vlajky* jako občasný redaktor. Až do roku 1935 se však nejednalo o články, které by byly svým způsobem výbojného charakteru, jako tomu bylo po jeho ustanovení vedoucím plzeňské pobočky. Do tohoto roku se tak především zabýval tématy, jež byla spíše katolického a poučného rázu. Stejně jako tomu bylo v *Českém západě*. Obhajoval zde katolickou církev, odmítal přijetí a propagování již zmiňovaných hesel „Pryč od Říma“ a opět rozvinul snahy o posílení katolického ducha. V roce 1931 uveřejnil ve *Vlajce* článek „O Kordačovi a situaci v československém náboženství“,¹²⁸ ve kterém reagoval na události proběhnuvší ve dvacátých letech, jež byly v katolické paměti stále živé. Právě za působení pražského arcibiskupa Kordače byla vytvořena Církev československá, neboť reformní požadavky v rámci hnutí katolického duchovenstva, navazující na předválečnou modernu vygradovaly až do odloučení těchto dvou katolických skupin. Od roku 1935 se jeho aktivity v organizaci *Vlajka* rozvíjely spíše ve smyslu reprezentačním. Pražské ústřední vedení si velice považovalo autoritu, jakou v Havelkově osobnosti spatřovalo. Ještě před úředním zastavením plzeňské vlajkařské pobočky uveřejnil Havelka v říjnovém vydání v roce 1937 dva články dotýkající se katolického života. Články s názvy *Duch a hmota* a *Marie a Marta*¹²⁹ se od sebe v tématech příliš neliší, neboť se oba dva zabývají nedostatkem duchovního života mezi obyvatelstvem. Zajímavostí však může být

vlastní ideologický program. NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001. s. 308.

¹²⁸ O Kordačovi a situaci v československém náboženství. *Vlajka: Měsíčník pro národní a světovou kulturu*. Listopad 1931, roč., III, č., 7, s. 1.

¹²⁹ Duch a hmota. *Vlajka: Měsíčník pro národní a světovou kulturu*. Říjen 1937, roč., VII, č., 1, s. 9.

to, že článek *Marie a Marta*¹³⁰ publikoval ve stejném roce a měsíci ve vlastním plzeňském periodiku *Vždy věrná Plzeň*. Článek vztahující se k osobě zemřelého prezidenta T. G. Masaryka a jeho propojení s náboženstvím je v obou výtiscích nezměněn. Vztah T. G. Masaryka ke křesťanství a náboženství obecně byl podle Havelky jakožto horlivého představitele církve a jejích zájmů příliš chladný a odtažitý. Do sporů a polemik se Havelka dostával s Masarykem poměrně často a v mnoha jeho člancích je věnován prostor k napadení jeho tezí zakládaných na realistických a humanitních myšlenkách. Víra v Boha byla pro prezidenta Masaryka jen jakousi přidanou hodnotou. Položením otázky: „*Kolik více ohromné práce mohl vykonati muž jeho nadání a agilnosti ve spojení s upřímnou vírou v Ježíše Krista?!*“¹³¹ konstatuje Havelka prezidentovu neochotu podpořit katolickou církev především v dobách, kdy bojovala o svou „záchranu“. Mezi lety 1935 až 1938 kdy plzeňská Vlajka rozšiřovala své řady o další sympatizanty, Havelka do jejího oficiálního periodika příliš žurnalisticky nepřispíval. Jak již bylo uvedeno výše, zastával zde pozici autority a pod tímto veřejně deklarovaným stanoviskem organizoval schůzky vlajkařů v budově plzeňského arciděkanství. Tyto aktivity velmi ostře kritizovala nejen plzeňská politická obec reprezentovaná starostou Luděkem Pikem, ale taktéž redaktory opozičních deníků, například *Nové doby*.

V ilegálním hnutí Vlajky v Plzni se Havelka taktéž žurnalisticky příliš nezapojoval, neboť ilegální tiskovina Plzeňský Žumbera vyšla pouze ve dvou vydáních a po neúspěšně provedeném atentátu na obřadní síň židovského hřbitova byly všechny výtisky zabaveny, redaktorská práce zakázána a všichni plzeňští vlajkaři sledováni. Samotný tiskový a propagační odbor založený v rámci podzemní organizace však již dříve rozhodl, že v této aktivitě pro náročnost svého povolání se nebude Havelka příliš zapojovat. Veškeré snahy o udržení tohoto hnutí vynaložil Havelka v rámci organizování Novočeské Besedy a jejích debatních večerů, které se z části konaly taktéž v budově arciděkanství a v hostinci Na nové poště. Arciděkan Havelka při těchto příležitostech často

¹³⁰ Tamtéž, s. 10.

¹³¹ Marie a Marta. *Vždy věrná Plzeň*. Říjen 1937, roč., IV, č., 10, s. 75-77.

pronášel úvodní slova a vedl následnou diskusi nad prezentovanými tématy. Příkladem může být úvodní slovo na ustavující schůzi Novočeské besedy, kde se primárně řešila otázka vlivu Židů v politice a náboženství. Havelka zde pronesl velmi antisemitská tvrzení, kterými jen potvrdil svoji příslušnost k této organizaci.¹³² I přes úřední zrušení této organizace byl Havelka stále neformálně vedoucí postavou. Oficiální znovuoobnovení plzeňské odnože v roce 1939 nastartovalo další Havelkovy žurnalistické práce. V této době publikuje několik svých článků v zářijových číslech a další následně v říjnu a prosinci. Ani v těchto člancích uveřejněných v době již probíhající druhé světové války není vidět zásadní proměna v jeho názorech, které přenášel do svých prací. Stále se zabýval náboženskou otázkou (*Kristus-Král*¹³³), významnými státními a církevními svátky (*Ke dnům svatováclavským*¹³⁴) popřípadě zpracovával otázky dotýkající se vlastní osoby (*Může a smí kněz pracovat politicky?*¹³⁵).

Až do roku 1941 byl Antonín Havelka stále čelním představitelem vlajkařského hnutí na Plzeňsku. Jeho podporovatelské aktivity v tomto hnutí se již od počátku čtyřicátých let obracely i směrem ke spolupráci s Národním souručenstvím. Na základě toho se také snažil o integraci a smíření mezi Vlajkou a právě Národním souručenstvím. Ještě v roce 1940 se uvolil k přednesení úvodního slova na výstavě Karla Relinka s názvem *Žid nepřítel lidstva*, při které na historických příkladech přednesl radikálně antisemitský tón. Tuto úvodní řeč později otiskla redakce Vlajky společně s karikaturami K. Relinka. Na druhou stranu se Havelka uchyloval ke křesťům židovského obyvatelstva i po roce 1940¹³⁶, čímž narušoval svůj obraz „arciděkana antisemity“. Tato Havelkova činnost podporuje tvrzení, že nebyl rasovým antisemitou jako někteří radikální členové Vlajky a konverze při sezdávání manželských párů nebyla nijak

¹³² Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Uvedeno na základě souhlasu autora, s.7-8.

¹³³ *Kristus-Král*. Vlajka: Deník novodobého národovectví. 25. října 1939, roč., IX, č., 109, s. 2.

¹³⁴ *Ke dnům svatováclavským*. Vlajka: Deník novodobého národovectví. 28. září 1939, roč., IX, č., 83, s. 2-3.

¹³⁵ *Může a smí kněz pracovat politicky?* Vlajka: Deník novodobého národovectví. 16. září 1939, roč., IX, č., 76, s. 2-3.

problematická. Reakce veřejnosti na tuto jeho činnost však nebyla nijak pozitivní. Obyvatelstvo, v této době již pravděpodobně ovlivněné nacistickou propagandou proti křtům židovského obyvatelstva vystupovalo, neboť se obávalo o ohrožení víry ostatních křesťanů a dále například o upřímnou víru konvertitů.¹³⁷ Můžeme se pouze domnívat, zda i tyto Havelkovy náboženské aktivity vedly k jeho nucenému odchodu do internačního kláštera v Zásmukách u Kolína.

6.2.1 Zrekvírované zvony – Havelkův faktický konec v arciděkansském úřadě

Sílící Havelkovy tendence, které upřednostňovaly spojení Vlajky s Národním souručenstvím, vedly k jeho postupnému oddělování se od plzeňských vlajkařů a také centrálního pražského vedení. Současný a nikdy neutuchající Havelkův nacionalismus začal být pro jeho další působení ve Vlajce spíše ke škodě a jeho následné odvolání z funkce v dubnu 1941 se tak stalo logickým krokem pražského vedení. Stejným způsobem se zachovala i arcibiskupská konzistoř, jež Havelku na základě doručeného oznámení žádala k okamžitému odebrání se k pobytu do františkánského kostela v Zásmukách u Kolína. Tyto prostory v době Protektorátu Čechy a Morava fungovaly jako vězení gestapa pro nespolehlivé kněze.¹³⁸ Od tohoto roku se Antonín Havelka již jako vedoucí člen plzeňské Vlajky neangažoval, bylo zastaveno vydávání *Vždy věrné Plzně* a vedení arciděkanského úřadu převzal kaplan Karel Škvorecký. Ten byl ustanoven prozatímním administrátorem a Havelka odjel do své první internace. Ve svých pamětech¹³⁹ Antonín Havelka uvádí, že jako oficiální důvod internace mu byly sděleny snahy o sjednocení Vlajky a Národního souručenství, které pro ústřední vedení vlajkařské organizace bylo nepřijatelné, ale z jiných zdrojů to údajně mělo být kvůli jeho nevoli v případě zabavení a zničení kostelních zvonů,

¹³⁶ HANZOVÁ, Alena; HANZA, Karel. *Projevy antisemitismu v západočeském regionu na přelomu 30. a 40. let 20. století v archivních materiálech. Antonín Havelka – autorita duchovní i politická*. In. Kolokvium o soudobém antisemitismu II. Plzeň: Adela-grafické studio, 2008, s 50-52.

¹³⁷ Tamtéž, s. 51.

¹³⁸ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Uvedeno na základě souhlasu autora, s. 9

proti které se stavěl velmi razantně. Dalšími důvody pro Havelkovu internaci mohly být již zmiňované křty židovského obyvatelstva v průběhu let 1939 až 1940. Další následná internace odvedla Havelku do redemptoristického kláštera v Obořišti u Příbrami, kde pracoval jako správce matrik z Plzně, které sem byly převezeny z obav z bombardování města. Zde zůstal až do konce války a poté se přesunul zpět do budovy arciděkanství, odkud se snažil obhájit své předválečné a protektorátní myšlenky a činy. Při mnoha výsleších vytrvale odmítal nesení jakýchkoli výtek proti své osobě a projevoval neměnnost svých názorů a tendencí, ovšem s ohledem na poválečnou situaci. Mimořádný lidový soud, kterému byl předán Havelkův případ ve dnech 8. až 12. dubna 1946 rozhodl o vynesení rozsudku nad jeho osobou a odsoudil jej k patnácti letům vězení. Vzhledem k trestním výměrům jeho kolegů z plzeňské organizace Vlajka byl toto nejmírnější trest, který byl v těchto dnech vynesen.

¹³⁹ Archiv města Plzně, Arciděkanský úřad Plzeň, inv. č. 32309, sign 33a2, A. Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-194, s. 2.

7 ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce si jako svůj hlavní cíl vytyčila analyzovat a následně přiblížit literární a žurnalistickou činnost aktivního římskokatolického arciděkana Antonína Havelky. Časové vymezení dvacátými a třicátými lety dvacátého století bylo zvoleno především z ohledu na „bouřlivý“ vývoj v této historické etapě. Antonín Havelka jako vysoký představitel církve v plzeňském regionu představoval osobu, jež měla spojovat obyvatelstvo v duchu katolické víry a jednoty. Regionální osobnost Havelkovy důležitosti a její činy nebyly dosud v žádné publikaci zmapovány nebo rozpracovány a z tohoto důvodu bylo téma závěrečné absolventské práce takto úzce vymezeno. Práce byla členěna do kapitol, které na sebe logicky navazují.

První kapitola zabývající se shrnutím dějinných událostí v západočeském regionu se zaměřením na město Plzeň by se mohla jevit jako příliš stručná. V tomto případě se však jedná o přiblížení historických konotací, na jejichž základě je objasněn především politický a společenský vývoj v meziválečném období. Samotný regionální vývoj se však příliš nelišil od celostátního s přihlédnutím na okolnosti, jež ovlivňovaly například volby, nejrůznější spolkové aktivity a náboženské třeňice v této oblasti. Druhá kapitola přibližuje především životní etapy Havelkova života. Jeho biografie je zde taktéž zaměřena především na meziválečné období, neboť komplexní a ucelený životopis je uveden v odborné studii PhDr. Karla Řeháčka. Tato kapitola byla vypracována na základě komparační metody, kdy byly porovnávány archivní materiály uložené v Archivu města Plzně, jedná se zejména o osobní zápisky Antonína Havelky, doplněné o jeho vlastní korespondenci z poválečných let a odborné studie zabývající se vlajkařským hnutím na Plzeňsku. Objektívni zhodnocení Havelkovy pozůstalosti tak bylo předním cílem při vypracovávání této samostatné kapitoly, která má za úkol popsat a shrnout Havelkovy životní etapy a období.

Třetí kapitola s názvem *Katolický tisk* má ve svých podkapitolách *Katolický tisk na Plzeňsku – vývoj* a *Témata katolické literatury a tisku* tendence přiblížit literární a žurnalistickou aktivitu v obecném rámci v meziválečném

období. Poválečné události, jež výrazně ovlivnily postavení katolické církve v celostátním měřítku, se projevy i v plzeňském regionu. Ještě v předválečném období zde byl kněžskými autoritami Havelkou a Hákem založen Tiskový spolek pro západní Čechy a bylo započato s vydáváním a distribucí významného katolického periodika Český západ – ilustrovaný týdeník křesťansko sociální. Tato tiskovina si zachovala přední pozice mezi periodiky až do roku 1939. Od roku 1934 Antonín Havelka vydával vlastní tiskovinu Vždy věrná Plzeň pod ochranou plzeňské Matky Boží. Témata katolické literatury nebo periodik jsou zde přibližována zejména pro uvedení hlavní, stěžejní kapitoly, podle níž je pojmenovaná tato předkládaná práce. Bylo důležité představit, jakou problematikou se zabýval katolický tisk především na celostátní úrovni, aby mohla být představena úroveň regionální. Ve svém důsledku se tato témata od sebe víceméně nelišila, neboť mezi hlavní je možno zařadit obranné články týkající se výstupových hnutí nebo narážky na trvajících součinnost katolíků s „Římem“, jež symbolizoval již ukončené trvání Habsburské monarchie. Katolické tiskoviny, ale i literární práce mohou taktéž posloužit doklad o vzrůstajících antisemitských myšlenkách či projevech. Je však nutné dodat, že katolické náboženství se v antisemitských tendencích obracelo spíše na poukazování na náboženskou a sociální odlišnost, než na rasový podtext, který zejména ke konci třicátých let podporovala velká většina laické veřejnosti.

Pátá kapitola se již plně zaměřuje na Havelkovy literární a žurnalistické aktivity v konkrétním meziválečném období. Kapitola byla rozdělena do dvou celků, které oddělují literární a žurnalistickou činnost. Ač se Havelka věnoval těmto činnostem v průběhu let rovnoměrně, pro ucelenější přehlednost předkládaného výzkumu a analýzy byl zvolen tento formát. Podkapitola 5.2 (*Franišek Vačalka a literární tvorba*) zobrazuje Antonína Havelku jako spisovatele povídek a fejetonů, jež uveřejňoval nejen na stránkách *Českého západu*, ale taktéž byly vydávány jako samostatné publikace. Havelka se zde představuje jako spisovatel beroucí inspiraci u J. Š. Baara, A. Jiráska a dalších velkých spisovatelů, jež se věnovali aktuálním tématům. Jeho literární činnost je zde nastíněna citacemi z jeho vlastních knih, z nichž téměř v každém případě vyplývá morální poučení, a snaha o opětovné pozvednutí „společenského

kreditu“ katolické církve. Dalším výrazným rysem v rámci literární činnosti pátera Havelky byl zájem o historii a především o církevní architekturu západočeského kraje. Tento svůj zájem rozvinul zejména při práci v arciděkanském úřadě, ve kterém byl od roku 1919. Velká část jeho publikací, vydaných ve třicátých letech byla vydávána ve prospěch plzeňských kostelů, na jejichž opravy sám Havelka velmi výrazně finančně přispíval. Dosažením jeho cílů v této oblasti bylo dozajista zajištění a dodání nových kostelních zvonů pro chrám sv. Bartoloměje. Slavnostní akt ke křtu těchto zvonů se dochoval i na filmovém záznamu z roku 1931, kde je zaznamenána i podoba samotného arciděkana. Od podkapitoly 5.4 (*Havelka jako žurnalista a novinář*) je pak popisována a analyzována jeho činnost v denících, v nichž se angažoval nejen jako „obyčejný“ redaktor, ale také jako majitel. Vypracování této kapitoly bylo podmíněno souhrnným shromážděním všech tiskovin, v nichž působil a jejich porovnáním. Dvacetileté žurnalistické angažmá zde bylo rozděleno do několika tematických oblastí. Jedná se zejména o politické úvahy a články, boje o záchranu katolické víry a v neposlední řadě vzrůstající animozita vůči politickým stranám orientujícím se v politickém spektru spíše vlevo a vzrůstající antisemitismus. Ve třicátých letech se Havelkovy politické ambice v Československé straně lidové dostaly do naprostého útlumu a arciděkan se s touto stranou rozešel a začal se orientovat k pravicově smýšlejícím stranám. V tomto období taktéž navázal kontakty s vlajkařským hnutím v Praze a postupně s ním začal spolupracovat. V roce 1935 byl dosazen do funkce vedoucího plzeňské pobočky Vlajka, kde formálně působil až do roku 1942. Tato Havelkova aktivita byla přiblížena v závěrečné šesté kapitole. Antonín Havelka zde zastával předsednickou funkci, ale zároveň byl občasným přispěvatelem do periodika *Vlajka*. Svou osobou taktéž zaštiťoval besedy konané v budově arciděkanství v Plzni, jichž se účastnili nejen samotní členové plzeňské pobočky, ale také vedoucí představitelé pražského ústředí. Havelka byl pro svou činnost ve Vlajce v době jejího trvání často kritizován politickými stranami, ale taktéž plzeňskou veřejností., neboť osoba arciděkana ve spojení s fašistickou organizací v té době nebyla shledávána příliš pozitivně. Havelkovo působení v této organizaci bylo pravděpodobně spíše snahou o možnou prezentaci vlastních nacionálních

myšlenek. Vyjadřoval se zde taktéž k odklonu od katolické církve a k dobovým společenským problémům. Avšak vzhledem k narůstajícímu antisemitskému projevu, zapojil se i on do této činnosti, ačkoliv ne v tak velké míře jako jeho kolegové, kteří zde působili po celou dobu trvání druhé světové války.

Havelkovy aktivity na přelomu třicátých a čtyřicátých let byly jeho vlastními slovy hodnoceny takto: „*Pracoval jsem vždy s vyloženými kartami a za svou práci a projevy dovedl jsem se vždy postavit osobně, bez schovávání za jiné*“.¹⁴⁰ Nestabilní meziválečné období se do jisté míry projevilo i do Havelkovy činnosti. Ten se vzhledem ke své agilnosti a snaze uskutečnit své myšlenky a projevit své názory uchýlil v době nejkritičtější, v letech 1938 a 1939 ke skupině osob, která se v pozdějších letech zapojila do spolupráce s nacistickým režimem a kolaborace s národním socialismem jí nebyla cizí. Ač Antonín Havelka již od roku 1942 formálně i fakticky nepůsobil ve vlajkařské organizaci a pro jeho snahy o spolupráci s Národním souručenstvím byl na základě říšských nařízení internován v kláštorech, „stigma“ které pro něj činnost v řadách Vlajky znamenala, si nesl i v poválečných letech. Společenská aktivita ve dvacátých a počátcích třicátých let nebyla Havelkovi zapomenuta, jako kněz a arciděkan byl mezi věřícími velmi považován a ceněn. Avšak obžaloba v rámci konání Mimořádného lidového soudu poukazovala především na aktivitu ve vlajkařském hnutí. Antonín Havelka sám při soudním líčení přiznal, že propagoval myšlenku nacismu v české společnosti, ale „*nikoliv však v německém slova smyslu*“.¹⁴¹ Spojení Havelkovy osoby a radikálních nacistických myšlenek tak nemůže být považováno za shodné. Samotný Havelka chtěl nacionalismus v českém slova smyslu. Vystupoval tak i proti židovskému obyvatelstvu, ale jeho averze byla namířena především na víru, než na obvyklé rasové předsudky, které ve své rétorice zdůrazňovali mnozí vlajkaři. Antonín Havelka de facto podstatu vlajkařského hnutí nepochopil stejně jako jeho spolupracovníci, po většinu času

¹⁴⁰ Archiv města Plzně, Arciděkanský úřad Plzeň, inv. č. 32309, sign 33a2, A. Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945, dopis Svazu osvobozených politických vězňů v Plzni z 23. 7. 1946, s. 3.

¹⁴¹ Studie Karla Řeháčka *Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka*. Uvedeno na základě souhlasu autora, s. 11.

obhajoval vlastní křesťanské myšlenky a názory a předním důvodem proč se vůbec zapojil do tohoto hnutí, byl pocit zneuznání a křivdy. S těmito pocity navázal spolupráci s pravicově orientovanými stranami a organizacemi, jež ho dovedly až k vyhrocenému antisemitismu, pro něž se stal osobou nejen regionálního charakteru velmi kontroverzní. Jeho literární a žurnalistická činnost odrážela dobové reálie a především při systematické analýze byly v této práci vyvozeny tyto názory na Havelkovu osobnost.

8 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Archiv města Plzně:

fond: Arciděkanství v Plzni – inv. č. 32 309 – Antonín Havelka, Mé životní vzpomínky a paměti 1904-1945.

Dobová periodika:

Český západ: ilustrovaný týdeník křesťansko-sociální (1917-1939)

Vždy věrná Plzeň pod ochranou plzeňské Matky Boží (1934-1940)

Vlajka: měsíčník pro národní a světovou kulturu (1928-1938)

Vlajka: Deník novodobého národovectví (1939-1940)

Vlajka: Deník novodobého národovectví. Ústřední list ČSNT (1940)

9 SEZNAM LITERATURY

DETLEF, Brandes. Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odbor 1939-1945. Praha: Prostor, 1999. 657 s. ISBN 80-7260-017-6.

DRITNA, Prokop. a nyní promluví Pavel Svatý...: londýnské rozhlasové epištoly z let 1940-1945. Praha: Vladimír Žikeš, 1945. 453 s.

FABIAN, František. Bibliografie časopisů západočeského kraje. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961. 186 s.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis, 1996. 287 s. ISBN 80-85821-35-4.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha: Paseka, 2004. 315 s. ISBN 80-7185-626-6.

GRYM, Pavel. Spejbl a Hurvínek aneb Sólo pro Josefa Skupu: Symfonie jednoho života. Ždár nad Sázavou: Impreso plus, 146 s. ISBN 80-7252-017-2.

HAVELKA, Antonín. Nové zvony plzeňské : Anna, Marie, Bárta : pamětní kniha k slavnému dni 25. října 1931, kdy nové zvony byly posvěceny a svému účelu odevzdány. Plzeň, 1931. 84 s.

HAVELKA, Antonín. Panorama kostelů a církevních památek města Plzně. Plzeň, 32 s.

HAVELKA, Antonín. Pozoruhodné památky církevně-umělecké v Plzni. Plzeň, 1934. 24 s.

HAVELKA, Antonín. Plzeňská jubilea : 1434 . 1534 : 1634: Kulturně-historické úvahy z dějin města Plzně. Plzeň, 1934. 47 s.

HAVELKA, Antonín. Plzeňské věže...: K opravě věže plzeňského arciděkanského chrámu Páně sv. Bartoloměje : 1835-1935. Plzeň, 1935. 16 s.

- HAVELKA, Antonín. Rozkvetly růže...a jiné povídky. Plzeň, 1938. 173 s.
- HAVELKA, Antonín. Trní a roští. Plzeň: B. Widimský, 1938. 122 s.
- HAVELKA, Antonín. Trní a roští 2: Sebrané spisy. Plzeň, 1939. 122 s.
- KOTLÁN, Pavel. Fašismus a jeho česká podoba: Národní obec fašistická 1926-1933 a fašismus současný. Přerov: Šárka, 2001. 78 s. ISBN 80-901755-8-9.
- KONČELÍK, Jakub a kolektiv autorů. Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních porad 1939-1941. Praha: Karolinum, 2003. 503 s. ISBN
- KUBÍČEK, Jaromír a kolektiv autorů. Noviny České republiky 1919-1945. Část 1, Bibliografie. Brno: Lector benevols, 2004. 446 s. ISBN 80-86249-26-3.
- KUBÍČEK, Jaromír a kolektiv autorů. Noviny České republiky 1919-1945. Část 2, Přehledy, rejstříky. Brno: Lector benevols, 2004. 276 s. ISBN 80-86249-26-3.
- LAŠTOVKA, Vojtěch. Plzeň v boji proti fašismu: stručné dějiny odboje Plzeňanů proti fašistickým okupantům 1938-1945. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1975. 159 s.
- MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945. Praha: Auditorium, 2012. 302 s. ISBN 987-872849-20-9.
- MED, Jaroslav. Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939). Praha: Academia, 2010. 340 s. ISBN 978-80-200-1823-6.
- NAKONEČNÝ, Milan. Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001. 332 s. ISBN 80-86183-24-6.
- PASÁK, Tomáš. Český fašismus a kolaborace 1939-1945. Praha: Práh, 1999. 486 s. ISBN 80-7252-017-2.

PASÁK, Tomáš. Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945. Praha: Univerzita Karlova, 1980. 441 s.

PUTNA, Martin C. Česká katolická literatura v evropském kontext 1848-1918. Praha: Torst, 1998. 801 s. ISBN 80-7215-051-6.

PUTNA, Martin C. Česká katolická literatura v kontextech 1918-1945. Praha: Torst, 2010. 1390 s. ISBN 987- 80-7215-391-6.

ŘEHÁČEK, Karel; SUKOVÁ, Anežka. Muž pevný a čestný: Josef Limpouch (1895-1965). Plzeň: Římskokatolická farnost u katedrály sv. Bartoloměje, 2011. 66 s. ISBN 978-80-260-0283-3.

ŘEHÁČEK, Karel. Pět zapomenutých: osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století. Plzeň, 2009. 115 s. ISBN 987-80-254-5300-1.

SKÁLA, Adam. Musa pedestris: sborník ke stému čtyřicátému výročí městského archivu v Plzni a šedesátým narozeninám Jaroslava Douši. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. 385 s. ISBN 987-80-86971-82-7.

SZANYA, Anton. Úloha katolické církve v epoše fašismu. Praha, 1996. 107 s.

ŠPIRKOVÁ, Věra. Židovská komunita v Plzni. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2000. 119 s. ISBN 80-86125-14-9.

ŠPICLOVÁ, Zdeňka. Církevní tisk v první polovině 20. století se zaměřením na tituly vycházející v Západočeském kraji. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 56 s.

TRAPL, Miloš. Politický katolicismus a Československá strana lidová v letech 1918-1938. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 171 s.

ZAPLETAL, Ladislav. Český politický katolicismus v letech 1925-1929. Brno: Vysoká škola Karla Engliš, 2011. 127 s. ISBN 978-80-86710-40-2.

Odborné studie:

BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Církev v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí. In: Západočeský historický sborník. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 1996, s. 351-370. ISBN

JELÉN, Jiří. Plzeňský Žumbera leden – únor (K vývoji plzeňské Vlajky). In: Západočeský historický sborník. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 1997, s. 263-299. ISBN

ŘEHÁČEK, Karel. Obecní volby v roce 1919 v Plzni. In: Minulostí západočeského kraje XLV. Plzeň: Albis internacional, 2010, s. 56-111. ISBN 978-86971-05-6.

ŘEHÁČEK, Karel. Sluncem a stínem. Plzeňský arciděkan Antonín Havelka. 12 s. Dosud neuveřejněná studie, uvedeno na základě souhlasu autora.

Elektronické zdroje:

Pořad hledání ztraceného času - <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/873537-hledani-ztraceneho-casu/205522161510011/> dostupné na : www.ceskatelevize.cz

10 RESUMÉ

Proposed thesis has name " Literary and journalistic activity of archdean Antonín Havelka at 20th and 30th years of the 19th century. Thesis describes literar and personal activities of Antonín Havelka as archdean of Pilsen. Thesis is separated into five autonomous chapters. The first chapter introducing historical actions in region of Pilsen. The second one briefly draw near Antonín Havelkas personality. Describing his fate in the different parts of his life. This chapter is based on study of materials from Pilsen town archives and expertise study of PhDr. Karel Řeháček. Third chapter is occupied with evolution of catholic orientated literature. This chapter wants to show themes of interest for redactors of catholic newspapers and journals. The same method was used for other literature styles such as novels or shorter stories. The fourth chapter, at first subchapter, placing emphasis on literar work of Antonín Havelka, like the themes or nicknames he used. The second subchapter analysing Havelka as journalist. Mainly his work as chief redactor of Český západ and monthly Vždy věrná Plzeň pod ochranou Matky Boží. Havelkas slow separation form Česká strana lidová at 30th ment a growing sympathy for right wing orientated parties and groups. This extremistic tendencies brought him to Vlajka, an organisation known after annexation of Bohemia and Moravia as strongly fascistic. Havelka worked there till 1942 when he was internated at convent by arcibishops consistory. He lived there till the end of second world war. Right after he was released, he was convicted and found guilty by Extraordinary folk court for his actions during occupation of Bohemia and Moravia and sentenced for fifteen years in prison. He didn't continue with his literar work after second world war anymore. Václav Havelkas personality is controversial and this thesis main goal is to describe Havelkas actions between both world wars

11 SEZNAM POUŽITÝCH PŘÍLOH

Příloha č. 1. – Arciděkan Antonín Havelka v době svého působení ve funkci

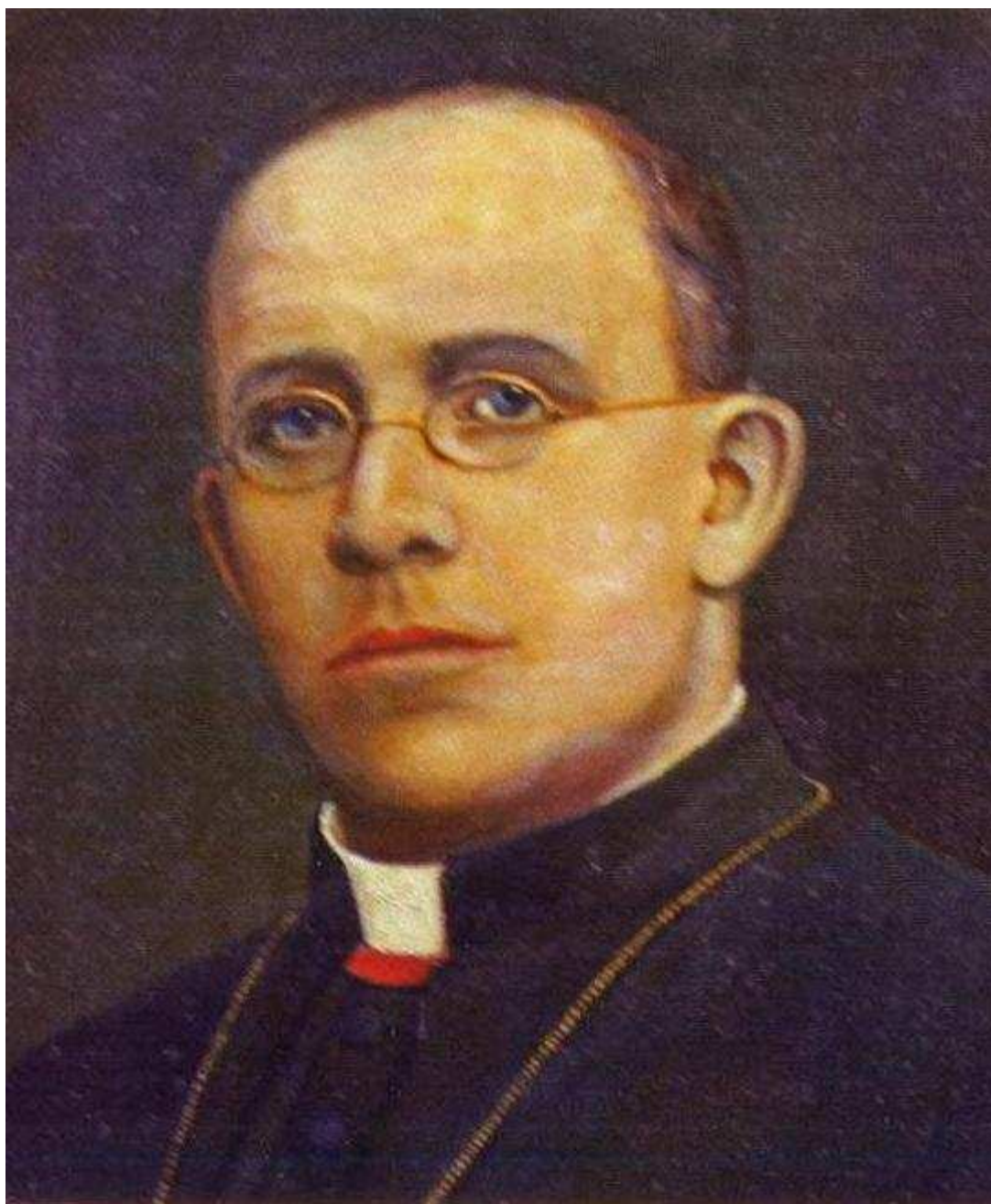
Příloha č. 2. – Titulní strana publikace Panorama kostelů a církevních památek města Plzně

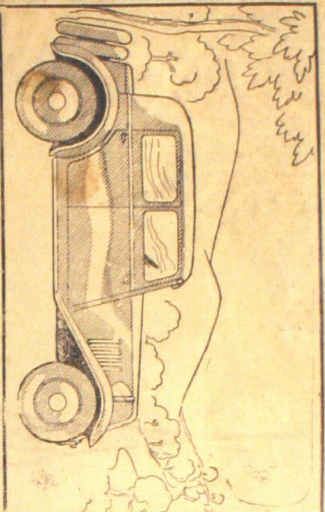
Příloha č. 3. – podpis Antonína Havelky v publikaci

Příloha č. 4. – Titulní strana brožury Plzeňské kostely a církevní památky

Příloha č. 5. – Titulní strana publikace Plzeňské věže 1835-1935

Přílohy

Nejsem v Plzni, ale i po celém světě venkově najdete mnoho starých a památek. Vyberte si je za cíl svých výletů! A abyste přišel k cíli vždy svěží, jezďte v Tatre. Její nena- podobitelné do- bere provedení Vám umožní příjemnou jízdu i na špat- ných silnicích — její snadná obslu- ha, rychlost a spolehlivost Va- dou šetří Vaše nervy, čas i pe- níze.

Závody Tatra, a. sp.
Plzeň, Přemyslova 18, tel. 937.

Založeno 1782.

LUDVÍK KEIL

*továrna vlněných látek
klášterních ve Kdyni.*

Doporučujeme důstojnému du- chovenstvu a ctihod. sestřám svoje osvědčené látky talárové a oblekové. - Prodej i v malém za tovární ceny.

Vzorky zdarma.

PANORAMA

KOSTELŮ

A CÍRKEVNÍCH

PAMÁTEK

MĚSTA PLZNĚ

169

VYTISKL JAN KOBES, PLZEŇ

Ještě
autorizaci přijme 50 kč.
na edaritu pro
měsíce červec - červec 1934.

Ze dne 15/6/1934.

Michal
A. Reichau

PÍZENĚ jest bohatá na umělecky cenné památky a stavby jak z dob nejstarších (od 1290) tak ze všech následujících staletí i z doby nejnovější. Všechna období spojují se v ladné celky. Přítomná doba pak (jak samo město Pízen, tak obyvatelstvo našeho města) pečuje svědomitě, aby bylo zachováno a zrestaurováno vše, co nám minulost odkázala, a spolu aby i naše pokolení odevzdalo budoucnosti vše, co zdědilo, rozmnožené o práce a památky nové.

V církevním směru jsou to hlavně kostely, farní budovy, hřbitovy, sochy.

I.

Arelděkanský kostel sv. Bartoloměje. Mohutná gotická stavba ze 13. až 15. stol. působící svou imponantní jednoduše. Založen současně s Pízní r. 1290, dostavěn ke konci 15. stol. Délka 58 m,

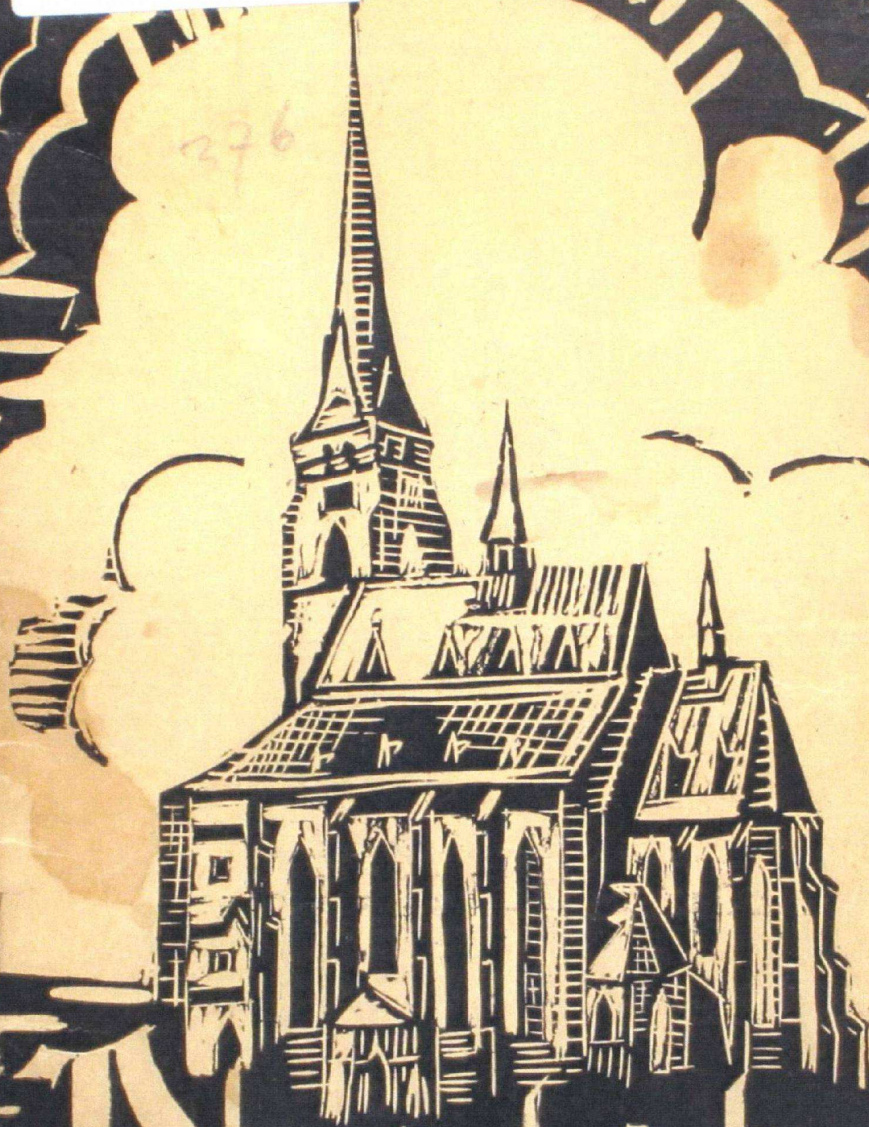
20 B

439

439

20 B 436

276

Plzeňské hostely
a církevní
památky

1933

AREHDANĚK

8F 1463

INF. ARCIDĚKAN
ANT. HAVELKA

PLZEŇSKÉ
VĚŽE
1835 - 1935

